

Politikai
röpiratok.

45.

*Szentkirályi Ökös Balint könyv
1865
Munka
a Károly!*

A

TÖRVÉNYKEZÉS JAVITÁSÁRÓL.

IRTA

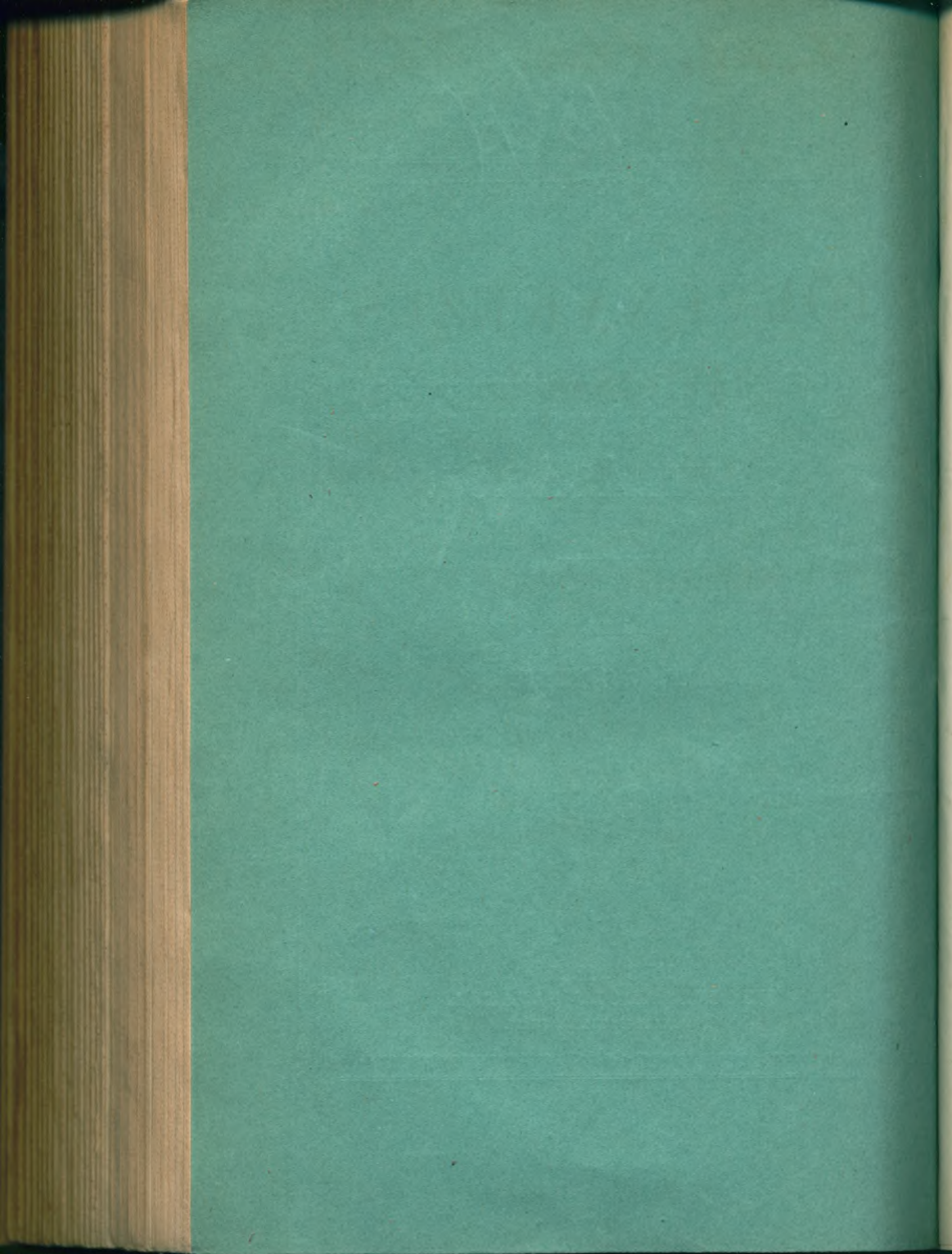
SZILÁGYI VIRGIL.

PEST, 1865.

KUGLER ADOLF SAJÁTJA.

DOROTTYA-UTCZA 3. SZÁM.

45

330

A

TÖRVÉNYKEZÉS
JAVÍTÁSÁRÓL.

IRTA

SZILÁGYI VIRGIL.

PEST, 1865.

KUGLER ADOLF SAJÁTJA.

PEST, DOBÓTYA-LICZA 3. SZ.

ÉRTEKELÉS
A KÖNYVÍRÁS
TUDOMÁNYÁRÓL

DR. BALLAGI SZÉK

Pest, 1865. Khór és Wein könyvnyomdája.

ELŐSZÓ.

Politikai önállóságunkért küzdve, figyelmünket azon reformkérdésektől sem vonhatjuk el, melyek megoldását a közjó iránti tekintetek szintén sűrgetőleg igénylik. Az igazságszolgáltatás hiányait mélyen érzi mindenki. Hogy e részben bajainkon lényegesen segítve legyen, törvénykezési rendszerünk gyökeres átalakítása elkerülhetlen. Nem időszerűtlen talán, hogy e néhány lapon figyelmet kívánok keltetni a törvénykezési reform azon alapelvei iránt, melyek gyakorlati érvényesítését előhaladásunk érdekében ohajtanom kell. Ha tisztában vagyunk az alapelvekre nézve: az alkalmazás szervezését előállítani nem leend nehéz.

Pesten 1865, október 25-én.

1840

Received of the
Hon. Secy of the
Treasury
the sum of
Twenty Dollars
for
the purchase of
the
of
John H. Johnston

John H. Johnston

1840

Az emberi-nem nagy szenvedései, tudatlanság, nyomor, szolgaság, nem a véletlennek szüleményei. A világrend változhatlan természeti törvények szerint fűzi egymásba az események láncolatát. A nagy szenvedések, nagy tévedésekből származnak. A tévedések egyik legfőbb forrása pedig azon erkölcsi öngyilkosság, melyet egyesek mint népek akkor követnek el, midőn az igazért és jóért való küzdelemben a saját lelkiösmeretükkel erőszakos lealkuvásba bocsátkoznak akár azért hogy pillanatnyi előnyöket szerezzenek, akár azért hogy a nehéz küzdelemtől meneküljenek.

A tudatlanság egyenes vonalon következése azon tespedésnek és kényelem-hajhászatnak, mely a folytonos küzdelet kerülve, az élet lényegét tagadja meg. A nyomor nem egyéb, mint büntetése azon gyáva önmegadásnak, mely eltűri hogy a munka s értelem anyagi eredményeit a bitorklás, a hazugság, a csalás emésszék föl, s mely bele egyez, hogy a nép összes munkajeje kevesek jóléte- és kényelmeért dolgozván, a sokaságnak mindennapi élete kegyelemtől vagy a változékony termő erőnek évi működésétől függjön. És a szolgaság sem más, mint azon erkölcsi súlyedés eredménye, mely a nemesért hevülm nem tud, küzdeni nem képes, szabad lenni nem

akar, és a morzsalékért önbecsérzetét is levetközve, viseli a meggyalázó igát.

Midőn bajaink mértéke megtelvén a közlelkiismeret fölriad veszteségeire, s szemlét tart a sírok fölött melyek födelei mindennap ezernyi áldozaterő befogadására nyílnak meg, midőn számot kér önmagától a mulasztásokért, midőn erőt gyűjt, és a tudatlanság, nyomor, szolgaság okainak leküzdésére eszközöket keresve, a szenvedésekkel szemben fölemelkedik azt mondván: — elég! — ilyenkor a nagy válságok következnek. Tagadhatlan hogy korunk ily válság felé siet.

Nincs társadalmunkban egy pont, melyet a lélek megelégedéssel tekinthetne munkássági tér gyanánt. Az ipar minden ágának megvan emésztő mérge, megvan parazitja. A tevékenységét minden irányban korlátozó s erejét elszívó hatalmi gyámkodás mellett a nagy hadseregek s oktalan kormányzási rendszer fölemészti nemcsak a jelen, de még a jövő nemzedék törekvéseinek is eredményét. És a pénznek uralkodása oly mélyen nyúl érdekeinkbe, hogy az összes társadalom utoljára is, néhány bankház gazdagítására látszik alkotva lenni. De ha a társadalom elhatározná is felszabadítani magát e súlyos rabszolgaság alól, még számtalan akadálylyal fog szemközt állani a közjólét megalapítása.

Mig a nevelés és közoktatás ügyében a felekezeti-ség elvének döntő befolyása van, addig az iskolák különböző vallásu egyéneket adnak az életnek, de kevés embert. A vagyon aránytalansága, a szétoszlás nehézség-

gei, a szegényebb néposztályok elhagyottsága, a nevelési rendszer ferdeségeivel kapcsolatban szintén nem engedik az erők kifejlődését. És az oly hatalom, mely ez állapotot kizsákmányolja, egyedül veszi hasznát annak hogy az egyleti jog megvan semmisítve, a gondolat és meggyőződés szabadsága lenyűgözve, cautiókhhoz kötve, a sajtó részint elnyomva, részint az elnyomás eszközévé szegődve hatásaiban jót nem eredményezhet.

És a nyomort, erkölcstelenséget, szolgaságot tenyészítő intézmények láncolatában az igazságszolgáltatás lehet-e egyéb mint a formaságok oly szövedéke, mely szent hivatást, a jogok védelmét hazudva, a valódi jognak biztosságot nem nyújt, és ellensége lesz a szabadságnak. A rosszul fizetett bíró összes eljárása egy nagy hatalmi visszaélés láncolata; a bíró ki nem a közakaraton áll mint talapzaton, hanem a közakarattal szemközt álló hatalom eszköze, már ez által demoralizálva van; és a bíró, ki nagy társadalmi tévedések és bűnök befolyásának kitéve, a közvélemény ellenőrzése alól ki van véve, csak egy újabb csapás a társadalomban.

Törvénykezésünk mind erkölcsi mind közgazdászati szempontból tekintve, annyira rossz, hogy az alapok teljes megváltoztatása nélkül javításról szó alig lehet.

A szabadság eszméje szétbontó erővel hat minden elkorhadt közviszonyra, s a gyökeres átalakítás a törvénykezés terén is be fog következni okvetlenül. Ha előbb nem, de be fog következni azon rázkódások kísére-

tében, melyek végzetszerűleg közelednek azért, mert a mult század nagy eszméi nem vezettek az érdekek közötti kibékülésre, nem vezettek az állapotok lényeges javítására. Azok, kiknek vesztetniök kell, hogy a társadalmi állapotok lényegesen javittassanak, folyvást szűkeblű lealkuvást tesznek a kor igényeiből. Különben a haladás küzdelmének e jelleme oly régi, mint maga a történelem. S innét van, hogy egyik korból a másikba rendszerint rombolás útján, omladékok fölött lép át az emberiség.

Midőn az intézmények s a haladás igényei közötti ellentét áthidalhatlanná válik, s midőn az ugynevezett conservatismus a maga gyógyíthatlan vakságában a korhadtt intézményeket még akkor is, midőn magukat már túlélték, a hatalommal szövetségben folyvást védelmezve, megakadályozza a folytonos haladást, mely folytonos bontásból s építésből áll, a megtévedt liberalismus pedig pillanatnyi érdekek fejében bűnös engedelmeyeket tesz a conservatismusnak s a kor igényei által magát tulszárnyaltatni engedi, — a rázkódás elkerülhetlenné válik.

Félek, hogy ily helyzetben vagyunk, majdnem összes intézményeinkkel. Így leszünk bizonyára törvénykezésünkkel, ha ez oda fajul, hogy a jogok börzójév válik, hol a birák üzletet csinálnak a törvény mérlegéből: az ügyvéd, ha erős benne a vagyonszerzés ösztöne, ha erősebb a lelkiismeret ösztönénél, a birói hivatalnok üzlettársává válik, és a bíróságok minden fokozatán a szó

szoros értelmében hajhászok közvetítik azon erkölcs-
 ten üzelmét, mely a bíróságok útján szerezhető előnyöket
 adásvevés tárgyává teszi. Hogy ily állapotnak számos
 védője van azok közül kik abból előnyöket szereznek, az
 emberi-nem természetében fekszik; hogy az időnek fel-
 felriadó követelését, a javítási ígéretekkel s szinleges
 javításokkal, melyek a lényegét meghagyják — elat-
 tatni igyekeznek, — ez rendes taktikája azon számitó
 önzésnek, mely a kötelességek elől kibuvó ajtókat keres.

A birói kar általában, az ügyvédi osztály nagy-
 részben mindig ellene van az elavult törvénykezési rend-
 szer átalakításának. Azon hatalom pedig, mely az igaz-
 ságszolgáltatást nemcsak jövedelmi forrássá alacsonyítja,
 hanem egyszersmind céljainak eszköze gyanánt hasz-
 nálja, egész erejével szokta védeni s támogatni azokat,
 kik a gyökeres átalakítást ellenezve, csak részleges ja-
 vitásokat ajánlanak.

Nem csekély küzdelembe fog tehát kerülni a gyö-
 keres átalakítás, melyre pedig a társadalomnak mulhat-
 lan szüksége van.

Alig van tárgy, mely körül annyi megrögzött téve-
 déssel találkozánk, mint amennyi balvéleményt sike-
 rült a törvénykezés lényegére s föltételeire nézve elter-
 jeszteni. Tulságos fontosságot nem tulajdonítok azok
 törekvésének, kik szaktudósi minőségben, vagy a hata-
 lom szolgálatában, mindent elkövetnek, hogy a néppel
 elhitessék, miszerint e tárgy nem az ő mindennapi eszé-
 hez való. Ám higyjék hogy ahoz szólni csak annak lehet

joga, ki a római pandektákat az osztrák kodexekkel együtt könyv nélkül el tudja mondani. Ily nézet már kevés hívőre talál.

Nagyobb baj az, hogy igen kevesen vannak, kik a törvénykezési kérdéseket a mindennapi jogélet igényeihez viszonyítva a maguk észszerűs és gyakorlati egyszerűségükben vizsgálják. Pedig bizonyos, hogy ez ügy nem valami csodás myszterium minőhöz csak az augurok férhettek; és legfőlebb közönyösségünk által válhat lassankint oly tömkeleggé, melybe tudori utlevéllel is alig léphetni eltévedés veszélye nélkül.

Ha a közönség egyszer épen oly figyelmet fordít a törvénykezési kérdésekre, amily érdekeltséget tanusít különösebben a nagy politikai kérdések iránt, látni fogja, hogy ez ügy a politikai kérdések között legközelebb érinti a társadalmi élet és folytonos jogbiztosság legfontosabb érdekeit. Minden bizonynyal első sorban áll a polgári szabadság élvezetének legfőbb föltételei között, és mint ilyen egészen a nép rendelkezési joga alá tartozik amnyira, hogy az államkormányzatnak e ténni beavatkozásai veszélyes jogbitorlást képeznek.

A társadalmi élet egyik legnehezebb de egyszersmind legfőbb feladata a közakarát nyilvánulására szolgáló önkormányzati közegek, tudniillik az országos képviselőlet és helyhatóságok utján eldönteni, mely érdekek s mily korlátok között mely föltételek mellett birjanak jogosultsággal, feladata a jogosultakat védni minden támadás ellen, a jogosulatlan igényeket pedig minden

irányban határozottan visszautasítani, s ekép biztosítani az egyén jogait s lehető legnagyobb szabadságát.

Oly jogállapokra kell tehát törekednünk, hol nem kiváltságos hatalmak, nem önkény nem is a körülményekhez képest felül kerekedett érdekek, hanem egyedül a közakarat közgei által megállapított törvények és törvényerejü helyhatósági szabályok uralkodnak. Oly jogállapokra van szükség, melyben az egyéni s egyesülési cselekvés szabadságát s az ezt védő törvények uralkodását társadalmi intézmények biztosítják. Ebben különbözik a szabadság az elnyomástól, ebben az alkotmányos önkormányzatnak minden irányban biztosított életerős tevékenysége, a mindent kormányozni, mindent szabályozni, s minden tevékenységet vezetni akaró absolutismustól, általában egyeseknek vagy a kisebb résznek a többség fölötti önkényétől.

Az államban egyetlen jogszerű hatalom van: a közakarat. Maga a monarchia, az ennek támaszául szolgáló aristokratikus intézményekkel együtt csak annyiban és csak addig birhat érvénnyel, mennyiben e hatalom által törvényesítettik, és a közérdekkel összeférni tud. De eme hatalom, tudniillik a közakarat, a törvényhozási intézmények útján csak kivételes esetekben jó közvetlen érintkezésbe az állam tagjaival. Inkább közvetve hat az összes társadalmi viszonyokra. A közvetlen érintkezés és hatás főleg a törvények végrehajtására szolgáló közigazgatási, s a törvények uralkodását biztosító törvénykezési közegek által nyilatkozik.

Soha sem szabad felednünk, hogy a kormányzat, melyet végrehajtó hatalomnak szoktak nevezni, holott helyesebben a közakarat végrehajtó szolgájának nevezetethetnék, mely általában egyesekkel és testületekkel szemközt a társadalom eszméjét és az államhatalmat képviseli, oly nagy anyagi erővel s befolyással szokott rendelkezni, hogy ez könnyen az egyéni jogok, a polgári s politikai szabadság korlátozására s aztán megsemmisítésére vezethet. A közigazgatás minden irányu folytonos érintkezésben lévén az egyesekkel, ez azon küzdelmet, mely az egyeseket jogi érdekeikben oly gyakran szemközt állítja egymással, még azon küzdelemmel is szaporítja, melyre a közigazgatási közegekkel való érintkezés oly gyakran vezet, egyrészt az állam vagy helyhatóság, másrészt az egyesek között.

A főkormányzat kezelőiben mindig, de kivált monarchiai szerkezet mellett az elnyomási s uralkodási hajlam nagy mértékben fejlődik ki, s e mellett céljai keresztül vitelére a társadalmi tényezők között szövetségeseket mindig talál; mert mindig igen nagy leend azok száma, kik készek egy vállalkozó zsarnoknak, vagy az árulónak bűntársaivá szegődni, hogy a nép erejét saját szenvedélyeik kielégítésére kizsákmányolják. E küzdelem tehát az egyesek s általában a nép jogaira s szabadságára nézve mindig nagy veszélyeket hoz, ha különösen a közigazgatási kormányzat önkénye vagy tévedései s szeszélyei elé szilárd alapokon nyugvó gát korlátul nem emelkedik.

Es e korlát a mindenek fölé helyezett törvények uralkodásában áll.

Ez az, mit a társadalomban bármely czimből támasztott hatalmi igény s kiváltságyszerű törekvések visszautasításával, mindenek fölöött érvényesíteni kell a jog s szabadság biztossága végett. A törvények uralkodását a monarchiai elvnek is el kell fogadnia, mert különben a tapasztalás tanúsága szerint folytonos összeközösben lenne az emberiség legszentebb érdekeivel. És ha a haladás valóban létezik, és nem szép ábránd csupán, úgy minden törekvés, minden elv meg fog semmisülni, mely az emberi jólét érdekei előtt meg nem hajól. Az emberiség örök rendeltetése folytonos törekvés és küzdelem ugyan, de nem lehet rendeltetése az, hogy legjobb erejét akár a monarchiai, akár az aristokratiai elv s érdekek tulkövetelése elleni végtelen háboruban fölemésztetni engedje.

A törvények uralkodása első sorban a független törvénykezési jog intézményében nyer közvetlen kifejezést, mely intézménynek tehát szintén a közakaraton ezen legszilárdabb alapon kell állnia.

A független törvénykezési jog szolgál legfőbb kezessegül az iránt, hogy az államban csak az, s egyedül csak az juthat érvényre, mit a közakaraton, az önkormányzás különböző közegei által törvény-erőre emel. És ily minőségnel fogva a végrehajtási intézmények kapcsolatában egyszersmind békitő s közvetítő elemül kell szolgálnia, nemcsak az egyesek egymásközt fölmerülő viszá-

lyait s jogérdekeit illetőleg, hanem egyszersmind mind azon összeütközésekben és surlódásokban is, melyek a kormányzat illetőleg a közigazgatási közegek között egy részről, s más részről az állam polgárainak jogai s érdekei között merülnek fel.

Mint a szabadságnak biztosítóka, normális viszonyok között, legfontosabb ez mindazon társadalmi intézmények között, melyek a jogot megóvják az erőszak ellen, a szabadságot a nyílt önkény, valamint az alattomos merényletek kicsapongásai ellen. És annál fontosabb, mert folytonosan működik, ótalmát minden perczben s mindenütt igénybe lehet venni, és mert legnagyobb feladata különösen közbelépni ott, hol az állam ereje, a kormány s közigazgatás tekintélye, túlnyomó súlyánál fogva a védtelen egyént minden összeütközésnél könnyen legyőzhetné, s megsemmisíthetné.

E pont kiváló figyelmet érdemel. Szabad országban a kormányzat, azaz a végrehajtó hatalom közigazgatási közegei az egyénnek akár személye, akár házjoga, akár vagyona s bármi néven nevezhető jogai ellen rendes viszonyok között önkényüleg soha sem használhatnak erőszakot. Midőn egyeseknél vagy testületeknél a végrehajtási közeg bármily ügyben és bármily kérdésben, ha mindjárt az adó lefizetésének, vagy a honvédelmi kötelességek teljesítésének kérdésében ellenszegülésre talál, soha sem szabad az engedelmesség kieroszakolására erőt önkényüleg saját tetszése s belátása szerint alkalmaznia.

Az egyesek vagy testületek ellenszegülése a kormányzattal s a közigazgatási közegekkel szemközt rendszerint abból származik, hogy kétely támad a törvénynek, illetőleg helyhatósági szabványnak alkalmazása, hordereje, vagy épen törvényszerű érvénye s hatálya iránt. Abból származik, hogy a törvényt egy kormányzati közeg másképp akarja értelmezni, mint azt az egyesek vagy testületek értelmezik, és irányukban oly igényekkel lép elő, melyek törvényességét ezek el nem ismerik. Az egyik félnek okvetlenül tévedésben, vagy rossz hiszeműségben kell lennie. Szükség van tehát oly intézményre, mely kiegyenlít, a kérdést eldönti, s a törvény uralkodását biztosítja.

Ez a kormányzattól teljesen független bírák által kezelt törvénykezés, melynek engedélye nélkül a végrehajtási hivatalnok erőhatalommal nem élhet soha.

Nem ritkán fordulhat elő ezenkívül rendezett jogi államban is oly eset, midőn a kormányzati közeg, a helyzet, körülmények, elutasíthatlan szükség, vagy az elhalasztásból származható veszély vélelme által, vagy ezek ürügye alatt arra ragadtatik, hogy a végrehajtóhatalom törvényes korlátait átlépve, rendelkezését a jogaira s a törvényre önvédelmileg hivatkozó egyén testület vagy municipium ellen végrehajtani s az ellenállást oneréjével leverni hajlandó. — A hatalom gyakorlásában a rendelkezhető erő öntudatának csábja igen nagy szokott lenni. A kormányzat erőszakoskodásra látzólag törvényes ürügyet is könnyen talál.

Mi lenne aztán az egyéni szabadságból, mi értéke volna a törvényekben megírt s biztosított jognak és mi lenne általában az önkormányzattól, ha nincs oly intézmény a társadalomban, melynél a törvény és jog védelmét az egyén és testület kellő időben és gyorsan megtalálhassa, ha nincs független bíróság, mely a kormányközegek részéről támasztott követelés vagy megtámadás ellen védelmet kereső egyén, vagy testület folyamodása folytán a vitás kérdést elintézzé, s ha kell, tekintélyével és a közvéleményre támaszkodó erejével a kormányzatot jogtalan szándokában feltartóztatni képes legyen.

Könnyű belátni mily nagy fontossággal bír a szabadság és jogállapot biztosítására s kifejtésére nézve a független törvénykezés helyes elvekre, s szilárd alapokra fektetett szervezete.

Még az önkénykedő uralkodás kormányzata alatt is mindig bizonyos különállást, függetlenségi hajlamot, sőt bizonyos fokig ellenszegülést szokott kifejteni a bírói intézmény, ha még a társadalom igen nagy mértékben demoralisálva nincs. Az önkény követeléseivel szemközt a törvények paizsával fedezkedve, még egy ideig küzdelmet folytat s csak lassan adja meg magát akkor, midőn a bírói szék végre mindenütt oly egyénekkal töltetik be, kikben az erköles s törvény iránti kötelességérzet elsülyedt.

És épen azért mert a szabadság a törvények kizárólagos uralkodását föltételezi, ez pedig a független törvénykezési intézményben bírja legerősebb támasztát.

sőt ez által érvényesül: nagyon természetes, hogy minden korlátlan hatalomra törekvésnek, minden zsarnoki uralkodásnak egyik főgondja s fővállalata mindig a bíróságokat közvetlen függésbe hozni, s utasítások szerinti biráskodásra kötelezve a hatalom eszközeivé idomítani.

Az uralomvágyra nézve semmisen fontosabb, mint a független törvénykezési jogot, a hatalomnak e nagy korlátját, a törvények uralkodásának e nagy biztosítékát megdönteni. És ebben semmi különbséget sem találunk: akár a népszavazat vállán fölemelkedő caesarismus ragadja magához a korlátlan hatalmat, akár az Isten kegyelméből absolutismus nyomja el a szabadságot, akár végre azon eset álljon elő, mi nagy forradalmak és társadalmi rázkódások viharai között szükségkép szokott súlyos körülmények közt megtörténni, hogy a nép a nagy haladási érdekek biztosítása végett, pillanatokra saját kezeibe vesszi a mindenható gondviselés szerepét.

A birói s törvénykezési jog függetlenségének minden csorbitása minden esetben egyjelentésű a szabad jogélet önálló fejlődésének negatiójával. A historia bizonyosságot tesz a felől, hogy minden hatalom és minden politikai elem, mely a törvénykezési s birói függetlenség ellen irányzott csapásokat, a valódi szabadság megdöntésére törekedett. És minden oly tan, mely a törvénykezés függetlenségét bármily oldalon támadja meg, ezzel a szabadság bukását, s az önkény uralmát segíti elő.

És midőn ez kétségbevonhatlanul ekép van, szükségös, hogy amely nép szabadságának, jólétének, anyagi s szellemi fejlődésének biztosítására törekszik, a törvénykezési jognak minden hatalmi s kormányzati befolyástól való függetlenségét alaptörvénynyé emelvén, őrévé tegye a törvények uralkodásának. És a társadalmi jogállapotnak e sarkköve oly nagy fontossággal bír, hogy a közrend ellenségének tekinthető mind az, ki bármely czélból, bármely ürügy alatt a birói hatóság engedélye nélkül használ anyagi erőt a polgároknak akár személye, akár lakása, akár vagyona ellen. Ezen jogszabálynak feltétlennek kell lenni; és szükség, hogy érvénynyel birjon gazdagra mint szegényre, tisztviselőre vagy magánpolgárra nézve egyiránt.

Félrendszabályok a törvénykezés átalakításában sem vezetnének célhoz. Itt is az egész igazságra kell törekednünk.

Korunk legnagyobb tévedései közé tartozik, hogy a törvénykezési jog kezelését a végrehajtó hatalom attributumául tekintik. Ez azon monarchikus előítéletnek szolgálai viszfénye, mely az uralkodói teljhatalom elméletéből az igazságkiszolgáltatást a korona primitiv jogai közé számította, s mai napig eltűri, hogy a bíróságok az uralkodó nevében adják ki rendeleteiket és ítéleteiket. Épen oly képtelenség, mint midőn a szolgálai csöcselék, mely a közélet terét sokszor ellepi, az uralkodó kegyétől s engedményeitől akarná függővé tenni a nép jogait,

melyek forrása egyedül ennek saját erejében, akaratában s elhatározásában keresendő.

A mily kétségtelen, hogy a népnek mint társadalmi egésznek mindenhez joga van, amit az egyéni jogok kellő mértékbeni tiszteletben tartása mellett érvényesíteni akar és képes: épen oly igaz, hogy az igazság kiszolgáltatása, a törvénykezési jog gyakorlása a népnek tisztán házi ügye; s elidegeníthetlen joga van kizárólag gondoskodni ama közegekről, melyekre a törvények alkalmazását s magyarázatát a fölmerülő viszályok elintézése végett bizni akarja.

Habár egy nemzet monarchiában akar, vagy kénytelen élni, és ha elfogadja is az oly állapotot, melyben a törvények alkotása s eltörlése sokszor egy sereg önhaszonlesó udvaroncznak szeszélyétől függ: de arra a logika épen semmi okot sem találhat, hogy a már alkotott törvények alkalmazása is ily hatalomtól tétessék függővé. A szabadsági törekvés legelső igényei közé tartozik, hogy egyéb garantiák sorában különösen a törvénykezésnek minden hatalmi befolyástól függetlensége s annak mint a nép legszentebb házi ügyének elismerése s érvényesítése biztosítsassék.

Legelső biztosíték e részben a birói hivatalok népválasztás utjáni betöltése.

Sokan ugyan előnyösebbnek és czélszerűbbnek állítják a kormányra bizni a birák kinevezését. Hadd végezze ez, ugymondanak — eme nagyfontosságú tény, higgadt megfontolással s keresse föl a szakképzettséget.

Ez annyi, mint a népet örökös kiskoruságra kárhozhatni, s megalázó gyámság alá helyezni. Helytelen és logikátlan, köztársaságban épen úgy mint monarchiában. Ha egy köztársaságban a törvénykezési közegek a kormányzati s közigazgatási közegektől függenek, a kormánynak semmi ellenőrzése nincs s vele szemközt a jogot és szabadságot közvetlenül mi sem biztosítja. A sajtó s a népgyűlések e részben csak félig oldhatnák meg feladatukat. ha hiányzik a független törvénykezési jog szervezett ereje, mely hatalommal és tekintéllyel bírjon az összeütközések megoldásának szabályszerű lefolyást adni.

A monarchiai kormányzat mellett még szükségszerűbb a bírák kinevezését a közigazgatástól egészen függetleníteni, mert itt a kormány, ha mindjárt formailag felelős is a törvényhozással szemközt, az uralkodónak és az ezt környező elemeknek befolyásától magát eléggé óvni nem képes soha. A korona maga kiváltság, kiváltságok nélkül nem is képzelhető; és a hatalom kezei között, a korona kiváltságaiban az egyén megnyerésének s a lelekvásárlásnak mindig igen sok eszköze van összehalmozva.

Nem kell e tehát attól tartani, hogy a kormány a bírói kinevezés jogát is oly politikai cselekvények, válalatok. sőt nép elleni merényletek megjutalmazására használja, melyek a népben méltó gyűlöletet és megvetést, vagy legalább bizalmatlanságot keltettek. Nem fog e aztán okvetlenül megrendülni a nép hite az ily bírónak erkölcsi függetlensége iránt. Avagy a bíró

fenn fogja e tarthatni függetlenségét? És ha lehetlen fentartania, vajjon mi marad még a monarchiában, ami a törvények mindennapi felforgatása ellen biztosítékot képezzen.

Bármilyen legyen egy monarchiában a kormányzás szerkezete, legyen az administratio centralisálva, vagy legyen az autonom törvényhatóságok jogkörébe utasítva, a főhatalom már a monarchiai elv természeténél fogva következetesen oda törekszik, hogy saját tekintélyét és befolyását, ha mindjárt a közjó feláldozásával is gyarapítsa. Nagy fontossággal bír tehát reá a bírák kinevezésének jogát magához ragadni, vagy megszerezni; s nem is mulasztja el az alkalmat, hogy a hol új bírósági közegek fölállítása csak az ő megegyezésével történhet, a beleegyezés díjjául a kinevezés jogát elvigye.

Már most vegyük fontolóra, hogy a bírák kinevezését általában a kormányra bizni, mindig és mindenütt oda vezet, miszerint kinevezéseknél nem a képesség, nem a becsületesség, nem a hazafiság, hanem a nepotismus tekintetei határoznak. A hivatalok lépcsőin való előmenetel vágya a leghitványabb módon veti magát pártfogók és összeköttetések hajhászatára. Lehet-e célszerű aztán a kormány kezébe a jutalmazásnak és elcsábításnak e nagy eszközét is öszpontosítani, hogy ez által az országban a bírákat is egészen függökké tesse magától?

Rendkívüli, vagy nehéz viszonyok között, midőn

épen legnagyobb szükség volna a független törvénykezésre, a kormánytól függő, az által nevezett bírák öszszege, vagy legalább nagyobb része oly erős phalanxot szokott képezni, mely végre egészen elkülönözött burocratikus kasztá idomitva kész dacolni a joggal, a közvéleménnyel, s egyikévé válhat azon tényezőknél, melyek azáltal, mert orvosolhatlanná válnak a jogsérelmek, forradalmi kényszerűségekre vezetnek, és a mindig nagy áldozatokkal járó rázkodások jogosultságát megalapítják.

Hazánkban a kormány mindig tulságos befolyást gyakorolt a törvénykezésre, nemcsak minden felsőbb törvényszék, de nagyrészen az alsóbb bíróságok tagjainak is kinevezését gyakorolván. Így a kerületi táblák, bányabíróságok váltótörvényszékek tagjainak kinevezése a kormánynak engedtetett át, míg a városi törvényszékek tagjainak kinevezésére biztosai által döntő befolyást gyakorolt.

Ez onnét van, mert a magyar nemesség, mely a sajátképeni nemzetet képezte, semmiben sem különbözik más országok kiváltságos osztályaitól. A nemes nemzet nálunk sem törekedett soha arra, mit az újabb kor fogalma szerint szabadságnak nevezünk; küzdelmeinek célja mindig csak az volt, osztozni a monarchiai elvel a hatalom gyakorlása fölött. Azért megelégedett, hogy saját elsőbírósága, a megyei törvényszék s alispáni szolgabírói bíróság, annyira mennyire független legyen a kormánytól. A többivel oly keveset gondolt, hogy még

a legutóbbi időben felállított váltótörvényszékek betöltését is a kormánynak engedte át.

Miután azonban a jogegyenlőség elvének elismerése a népet magát tette saját sorsának urává: a nép a valódi szabadság megalapítására fog törekedni, s el nem tűrheti, hogy jogait csak felében harmadában gyakorolja, ennek főbb részét a kormány bitorolván. A nép tudni fogja, tudnia kell, hogy a törvénykezés az ő belső házi ügye, s meg nem engedheti, hogy az országban legyen egy bíró, mely a kormányzattól nyerje kineveztetését.

A községi, városi, s megyei első bíróságok leghelyesebben s legigazságosabban úgy töltenek be, hogy választásoknál a nép általános szavazatot gyakoroljon és senki se legyen kizárva abból, hogy befolyhasson annak meghatározásába, kire bizassék a jogállapot a törvények uralkodása föllötti örökös. Ami pedig a felső bíróságok betöltését illeti, ehez senkinek másnak nem lehet joga, mint magának a népképviselőnek.

Nincs ugyan eset arra, hogy a monarchiai hatalom valaha lemondott volna, s kilátás is kevés van, hogy önként mondjon le oly fontos kiváltságról, milyen a bírák kinevezése. De ez nem változtat a dolgon.

Ez nem ok arra, hogy a nép folyvást nélkülözze a szabadság egyik legfőbb biztosítékát, a kormánytól teljesen független törvénykezést. Ez nem ok arra, hogy a kormányt örökre meghagyja e veszélyes kiváltságnak gyakorlatában. Ellenkezőleg a kormány makacs-

sága ösztönül szolgáland, hogy a nép mindig hangosabban követelje vissza jogát. Remélhető e, hogy ez könnyen sikerülni fog, az mellékes. Egy nép mindig maga dönti el, erkölcsi s műveltségi igényeihez képest azt, vajjon reá nézve a szabadság megalapítása oly nagy érték e, melyhez, ha kell küzdelmek útján is érdemes eljutni.

Tekintve már most a törvénykezés nehéz, de nagy horderejű feladatát és tekintve különösen azon közvetítő állást, melyet a társadalomban nemcsak egyesek között, de a közigazgatással szemben is el kell foglalnia: természetesennek találandja mindenki, hogy a törvénykezési függetlenség lényegére nézve nem elég, hogy a bírák anép által választassanak; szükséges, hogy a bírói hatóságok, a törvénykezés közegei az államhatalom kormányzati közegeitől egészen különválasztva legyenek.

A jog és törvénykezés nem lehet független és így a polgár az államban nem lehet szabad, hol a törvény-székek s bíróságok tagjai, az igazságszolgáltatáson túl közigazgatási állást is foglalnak el, hol bármely kérdést vagy ügyet, mely az igazságszolgáltatás jogkörébe tartozik, bármily csekély legyen is különben, más valaki, vagy más valamely közeg intéz el a bíróságon kívül. Egy közigazgatási közeg biráskodása, mindenkor kormányzati visszaélés; a rendőri közeg biráskodása erőszak; a pénzügyi közeg biráskodása pedig oly cselekvénynek bir minden ismertető jelével, mely a kormány erkölcsi tekintélyének elsúlyyodására vezet.

A birói függetlenség érvényesítésében egész azon pontig kell törekedni, hogy a bíróságra nyomást és a törvénykezés menetére befolyást illetéktelenül senki se gyakoroljon. Ép oly kárhozatos volna ez egy alkotmányos, mint egy absolut kormány részéről.

És a jogállapotnak menthetlen ellensége az, ki a bírót előveszi akár azért hogy megvesztegesse, akár azért, hogy megkérdezze: vajon mikép ítélne valamely kérdésben, vagy esetre nézve, ha az eléje vitetnék. Épen oly veszélyes, ha valamely bíróság a hatalom kedvéért oly rendeleteket vagy utasításokat segít érvényesíteni, melyeket kötelező erővel csak a törvényhozás rendes uton ruházhatna fel. De a bíró akkor is vét hivatása ellen, ha akár a főhatalomnak, akár egy politikai pártnak, testületnek, vagy hivatalnak megsugja vagy kijelenti véleményét, mielőtt a kérdéses eset eléje vitetett s szabályszerűleg tárgyalatott volna.

Mind ezen veszély mulhatlanul bekövetkezik, sőt rendkívüli körülmények között épen a jog és szabadság rovására rendkívüli mérveket vesz föl ott, hol a birói hatalom a kormányzat minden egyéb ágától szigoruan elválasztva nincs. És erre nézve nem tesz különbséget az, hogy az ország tán felelős parlamenti kormányzattal, helyhatósági önkormányzattal s általában alkotmányossággal bir. Ez a dolog természetében fekszik; mert a kormányzati közegeknek a felsőbb fokozatokon az országgyűlési többség, az önkormányzati helyhatóságokban pedig az itteni többség irányához képest időnkint vál-

tozniok kell, amennyiben a kormányzati közegek folytonos és közvetlen függésben tartoznak lenni a többségben nyilvánuló közakarattól.

A kormányzati tisztviselő tehát szolgálja lévén a többségnek, hogy állását megtarthassa, a legtöbb esetben vissza fogna élni a többség tagjai iránti kedvezésből azzal, ha kezébe birói hatalom is adatnék.

A mondottaknál fogva semmi se fontosabb semmi se szükségesebb az államban, mint a törvénykezés függetlenségét megalapítani. A mi pedig a független törvénykezésben magoknak a bírának függetlenségét illeti, ez nem oly növény, mely magától ápolás nélkül tenyész, nem oly dolog, melyet egy törvénnyel vagy rendelettel elő lehetne teremteni. Nem elég kimondani, hogy a bíró függetlenül ítéljen. E függetlenségnek a közerkölcsök nemességében kell gyökereznie, mert az erkölcstelen korban a gonozsság mindent még a legjobb és legszentebbet is kizsákmányolja saját érdekében. És a közerkölcsök ereje mellett vannak a függetlenségnek különös föltételei is.

Az emberi lélek tevékenysége egy örökké tartó küzdelem. E sok tekintetben kifürkészhetlen erő folytonosan hullámoz a jó és rossz, a nemes és nemtelen között. Az értelem és a nemesebb ösztönök ellen az állati indulatok folytonos csatát vívnak, s az embert hatalmukba keríteni igyekeznek. Szükség van tehát valamire, ami a bírót, nemes és fontos hivatásának betölté-

sénél védje s oltalmazza a gonosz szenvedélyek rabjává válható ember ellen.

Amit a tapasztalás és a logika e részben legüd-
vösebbnek talál, az a biztosított vélemény- és szólás-
szabadsággal egybekapcsolt tökéletes nyilvánosság.

Vannak azonban a társadalmi viszonyoknál fogva
oly helyzetek, melyeknek káros hatása alól a vas jellemek
ugyan majd mindig, a közönséges lelkeleték azonban
csak a lelkesedés nagy pillanataiban, s így is csak igen
ritkán képesek kiszabadulni. Az önfentartás teljesen
jogosult ösztöne, az egyéni jólét emelésére s biztosítá-
sára törekvő természetes hajlam, a családi kötelességek
kellő betöltésének vágya s ehez hasonló motivumok,
melyeket az értelem se kárhoztathat, oly körülménye-
ket eredményezhetnek, melyek, ha nem lehetlenné, de
mégis bizonytalanná teszik azon biró erkölcsi független-
ségét, ki állásában biztosítva nincs. A birói hivatalnak
állandónak kell lennie. Nem függhet az sem az ural-
kodó vagy kormányzó hatalom, sem valamely választó
közönség változó jó indulatától.

Nyilvánosság az eljárásban, s elmozdithatlanság a
már egyszer elnyert birói állomáson, két legfőbb föltétele
tehát a birói függetlenségnek.

A nyilvánosságot nálunk a közérzület igen fontos-
nak ismeri el a szabadságra nézve. Azonban megszok-
tuk azt tulajdonkép csak a politikai jogok biztositékaul
tekinteni. Azért még a kevésbé szabadelvűek is ma-
gasztalni szeretik a nyilvánosságot. Minden irányban

következésetesen érvényesíteni azt, csak keveseknek jut eszökbe. Pedig ez a feladat.

Ugy vagyunk a nyilvánossággal, mint a törvények uralkodásának és a szabadságnak sok egyéb biztosítékával, mindaddig míg a jogainak és miveltségi hivatásának világos érzetére fölébredt nép meg nem szokja a szabadságot, nem ünnepi köntösül, hanem az élet mindennapi kenyeréül tekinteni. Nem elég az önfeláldozásig lelkesülni oly jogok és intézmények kiküzdéseért, vagy biztosításaért, melyek gyakorlása s élvezete nagy robajjal jár: a folytonos kitarás egyenlő erélyével szükséges kifejteni a szabadság azon biztosítékait is, melyek különben mindennap ezernyi megtámadás lassu rombolásának kitétetvék. A küzdelemnek e folytonosságát igényli különösen a nyilvánosság kifejtése.

A közélet minden vonatkozásaiban, a köztanácskozásokban úgy mint a közigazgatásban, kivált a törvénykezésben a nyilvánosság korlátozása, sőt már maga a közvélemény részéről elhanyagoltatás, mindig és mindenütt a hivatalnokok elzárkozására s a hatalom önkénykedésére vezet.

A zárkozó hatalom centralisálni igyekszik magát, és kifejti az életlő formák azon burokratikus rendszerét, mely minden szabadságnak kérelhetlen ellensége. Az igazgatás és törvénykezés zárkozottságával karöltve jár a sok irás mániája is, ami lerontja a szabadságnak és joguralkodásnak egyik sorokkötét, a birói s törvénykezési eljárásokbani szóbeliséget. És valamint a köz-

vélemény őrszemei elől való zárkozás a kormányzat s hatalom centralisátioját mozditja elő: ugy viszont ez a törvénykezés és igazgatás minden legkisebb részletére kiterjesztett irkafirák végtelenségében keresi s találja meg egyik főtámaszát. Ha aztán ez irány a közerkölcsökbe is átszivárog: igen könnyüvé s természetessé válik az átmenetel a mindent vezető s minden fölött őrködő rendőri kormányzat mindent elnyomó s fölemesztő rendszerébe.

Ezen végzetszerű sülyedés kérelhetlen lélektani motivumban birja magyarázatát; mert, ha a törvénykezés, tevékenységének minden fokozatán nem áll folytonosan a bíráló közvélemény ellenőrsége alatt, a nép végre okvetlenül oda jut, hogy biráiban és hivatalnokaikban bálványt lát, mely előtt föltétlenül leborulni tartozik; a bíró és hivatalnok pedig, ha mindjárt népválasztás utján nyerte is állomását, magát nem a törvény szolgájának, hanem a közönség urának szereti tekinteni.

Valódilag szabad institutiok mellett a tisztviselő átalában, s a bíró is, kinek egyébiránt a törvények alkalmazásában függetlennek kell lennie, végtére is csak a törvények végrehajtásának eszköze. Hazánkban az alkotmányos fogalmak, aristokratikus intézményeink mindent megmérgező befolyása alatt fejlődtek ki; azért nálunk még a hivatalnok — ur. Szabad országban kizárólag a törvény uralkodik. Nálunk még erős az a vélemény, hogy a hivatalnok parancsol. — Szabad országban a törvények tekintélyére féltékenyek; ezt igye-

keznek mindenkép kifejteni. Nálunk, a hivatalnoki tekintély fentartására törekvesznek. És ebből végre az következik, hogy sem a hivatalnoknak, sem a törvénynek nincs erkölcsi tekintélye.

Igy van ez mindenütt, hol nem a törvény uralkodik, hanem a hivatalnok. És a tisztviselő bürokratikus elzárkozása mindig szertelen tekintélyi praetensióra vezet, ami aztán odáig megy, hogy a hivatalnok és bíró iránt csálhatlansági bizalmat követelnek. Föltétlen bizalmat annyira, hogy a nézeteknek önzés által kizsákmányolt ezen ferdesége és kiskorusága mellett a közvélemény organumai sem emelkedhetnek azon fontos hivatás betöltésére, hogy a közigazgatási tisztviselő, s bírói hivatalnok minden lépése fölött egyaránt folytonosan őrködvén, minden legkisebb félrelépés ellen szigorral főlészóllaljanak.

Hol a szabadság biztosítékai fölött a közvélemény kellőleg őrködik, ott különösen a nyilvánosság jogait kell, hogy kérlelhetlenül gyakorolja a hivatalnoki eljárásokkal szemközt; mert a nyilvánosság oly biztosítéka a szabadságnak, mely az államtagek elidegeníthetlen alapjogai közé tartozik, semmi megszorítást vagy korlátozást nem tűr, és sérthetlennel kell lennie. S ha ez általában áll a közügyek kezelésére nézve, még nagyobb mértékben áll a törvénykezésnek minden eljárási körben szükséges nyilvánosságára nézve.

Soha sem szabad szem elől téveszteni, hogy ez a törvények uralkodásának egyik legfontosabb biztosítéka

mennyiben a birói függetlenségnek nélkülözhetlen föltétele.

Gyakorlati szempontból véve, semmi nehézséggel nem jár felismerni a nyilvánosságon elkövetett sérelmeket, melyek törvénykezési rendszerünkbe befészkeltek magokat. Hol kizárólag a sommás szóbeli ügyek tárgyalására szorittatik a félig meddig megengedett nyilvánosság, ott ez gunynyá vált. A megyei alsóbiróságok, szolgabírák igen gyakran saját házaikban vagy épen pusztáikon, községekben pedig a jegyzők magán lakásain végzik biráskodási s ezzel rokon eljárásaikat. Ez annyi, mint elzárkozni, megszökni a közönség ellenörködése elől; mert ki lenne az, ki a végett, hogy az eljárást figyelemmel kísérhesse, kitegye magát azon észrevételnek, miszerint egy magán-lakba betolakodott.

Ha akkor midőn egy bíróság nagyobb fontosságú irásos pereket, árva-ügyeket és a tulajdon jogra, s hitelkönyvekre vonatkozó kérdéseket tárgyal, a terem ajtaja zárva van, ez már magában visszaélés a birói állással s csak a törvénykezés elaljasodására vezethet. Ha egy bíróság zárt ajtók mögé vonul, s titkon határoz, midőn vizsgálati ügyekben a letartóztatás, vagy kezességen kibocsátás kérdése terjesztetik eléje eldöntés végett, midőn a tiszti ügyész kívánata folytán, az egyéni szabadságra nézve oly nagy horderejű vádlási engedély megadásáról van szó, vagy épen midőn a vádügy maga érdemleg tárgyalatik — ez könnyen orgyilkossággá fajulhat a jog, szabadság és becsület ellen.

Hol az ítélethezásra hivatott birák szavazata a társas bíróságoknál ugynevezett hivatali titok, hol a főlebbezési s főtörvényszékek kivétel nélkül mindent nem nyílt ajtóknál tárgyalnak, ott nem lehet szabadság, ott rabszolgaság van, ott önkény, erőszak és csalás könnyen tulsulyra juthat, és a törvénykezés egy nagy vásárrá fajulhat, melyen a birói szavazat a legarczátlanabb módon adásvevés tárgyát képezi.

Nagyon rosz jel, ha magok a birói tisztviselők kerülnek a nyilvánosságot. Bizonyítéka ez annak, hogy nem hivatásuk betöltésére, s a közbizalomnak ez utoni kiérdemlésére, hanem egyéni előnyök szerzésére s állásuk kizsákmányolására törekesznek; mert a nyilvánosságban fekszik legnagyobb emeltyüje s ótalma a biró iránti bizalomnak.

Hány jellemes birói egyén keserítették a legundokabb gyanúsításokkal? S nem sülyed-e el okvetlenül a bíróság iránti bizalom a koholt rágalmak titkon ölö hatása alatt, oly országban hol gonosz nyelvek fondorlatainak széles mezeje van ép azért, mert a birói tisztviselő zárt ajtók mögött működven, nincs a nyilvánosság ítélőszéke s ezáltal védelme alá helyezve. S ha meggondoljuk, hogy a romlott elemek a sötétségben mily ügyesen tudnak sorakozni, s mily ügyesen tudják a szinfalak mögül félrevezetni, s megcsalni a közvéleményt: észre kell vennünk, hogy a nyilvánosság hiánya mellett mindig a gonoszok vivnak ki előnyöket a jók fölött.

A tisztviselőre, s kivált a bíróra nézve, ki erkölcsi sulyának és képességének öntudatával bir, nem lehet tehát sem fontosabb, sem megnyugtatóbb, mint ha a közönségnek naponkint s folytonosan alkalma van meggyőződni, miszerint becsülettel betölti helyét, és nem méltatlan polgártársainak azon bizalmára, mely őt a törvények uralkodásának őrévé tette. Ez egyetlen út és mód arra nézve is, hogy a bíró, ki párttusák között lön székébe helyezve, kinek képessége ennél fogva a küzdelmek hevében talán kétségbevonatott, vagy jelleme gyanusított, tényleg bebizonyíthassa, s elleneit a kisebbséget meggyőzhesse, miszerint ennek is oka van megnyugodni a választás eredményében.

Igaz, hogy a minden irányban kifejtett és megszilárdított nyilvánosság a közvélemény nagy zajongásával van gyakran egybekapcsolva. A közönség, mely megszokja a bírák eljárását, és tevékenységét legnagyobb figyelemmel kísérni, nem hallgathatja el véleményét lépéseik fölött. A közvélemény organumai kinőnek a puszta registrálásból. Szigoru bírálat alá veszik a bírák intézkedéseit, ítéleteit és ezek indokainak törvényszerűségét. Es jaj azon bírónak, ki a közvélemény által megmértevé, könnyűnek találtatott. S mindez alig történhet éles viták nélkül.

A bíró a maga hivatali működésének megbírálásában, ha ez rosszul üt ki reá nézve, egyszersmind a bíróban lévő embernek elítéltetését érzi. Az emberi érzékenységnek bármely oldala érintessék kellemetlenül, azon-

nal fölébred az önvédelemnek sőt visszatorlásnak ösztöne. A közvélemény organumainak, a népgyűlekezeteknek, egyleteknek, sajtónak nyilatkozata nem egyszer visszahatást is szül. Egy párt védelme alá veheti a megtámadott bírót; és az elkerülhetlen küzdelem sok keserűségnek szülője lesz. Mindez kétségtelenül előjöhethet.

De meg kell gondolnunk, hogy a szabadság nem oly növény, melyet a zárt üvegház elkényeztetett levegőjében lehetne nagyra növelni. A jognak és az igaznak győzelmét csak küzdelmek által lehet kivívni s érvényesíteni. És a szabadság annál nagyobb, a szabadság minden biztosítéka annál szilárdabb, annál tartósabb leendő, mentől több vésznek és viharoknak förgöcsét állotta ki.

Most tovább megyek. Oly országban, hol a törvények uralkodása a független törvénykezés ótalma alatt áll, hol a birói elem oly igen mélyenható hivatással bír: a bíróra nézve tagadhatlanul sokszor nehéz helyzetek fordulnak elő. A bíró nemcsak egyesek között ítél, kik közül egyik vagyonánál, népszerűségénél s társadalmi állásánál fogva befolyásosabb lehet a másiknál. Hanem a törvény horderejét ő határozza meg, a törvény értelmét és alkalmazásának kérdését minden fölmerülő esetben ő dönti el akkor is, ha a kormány áll szemközt akár egyesekkel, akár az önkormányzat jogkörét kormányi tulerjeszkedések ellen védő municipiumokkal, vagy ha az egyesek a helyhatósággal jönnek összeütközésbe.

Sokan állítják, hogy a birói függetlenségnek veszélye rejlik már abban, ha a bíró a nép által választá-

tik; mert szerintük ez esetben a pártoskodás győz, és a győzelmes többség által birói székbe helyezett tisztviselő könnyen jut oda, hogy főleg pártbelijeinek érdekeit tartja szem előtt. Ellenének zsarnokává s megrontójává válik, mennyiben a törvény értelmének elcsavarásával ezek kijátszására nyujt segédkezet.

Alkotmányos életünkben, mi tagadás, bizony ez mindennapivá vált. De vajon ennek a választási jog volt-e oka, s nem inkább azon körülmény, miszerint a bíró rövid időszakra választatván, hogy állását a következő választás alkalmával ismét elnyerhesse, szorosan a győzelmes párthoz csatlakozott, s ennek tagjait a jog és igazság rovására is szolgálta, szóval a bíró egészen pártemberré lőn.

Vajon észszerű-e ezen bajt, melyet a nyilvánosság teljesen elhárítani alig képes, akép akarni orvosolni, hogy bíránk kinevezése a kormányra bizassék? Nem volna ez annyi, mint menekülni akarva bizonyos veszélytől, még nagyobb s bizonyosabb veszélybe rohanni? Nem csalódás, nem nagy tévedés-e a szabadság-biztosítékok valamely hiányán azzal akarni segíteni, hogy maga a biztosíték megsemmisíttessék? Segíteni csak az által lehet, ha kifejtjük, megszilárdítjuk, s szükség esetén szaporítani igyekszünk a biztosítékokat.

Bizonyos, hogy a választott bíró szintén juthat a nyilvánosság mellett is szirt és örvény közzé. Mert valamint a kormányilag kinevezett bírótól sokszor azt követeli jobb tudomása s lelkiismerete, hogy a kormány-

nyal szemközt álló helyhatóság vagy egyén javára döntse el a kérdést: ugy a választott bírónak is gyakran kell oly ügyben itélni, hol a helyhatóság, a választók összege oly egyénnel jött összeütközésbe, kinek a törvény szerint igazat kell adnia. Erős és határozott közvélemény mellett a nyilvánosság ily esetben megóvhatja ugyan a jogot s igazságot, de e mellett maga a bíró áldozatul eshetik.

Legyen a bíró egy felelős kormány által kinevezve, vagy a nép által választva, azon hatalomban, kormányban, pártban, vagy azon befolyásos egyének erkölcsi dictaturájában, mely őt birói székbe ülteté, különböző viszonyok között sokszor ébred azon vágy, hogy a bírót jogosulatlan akarátának, szenvedélyeinek vagy politikai céljainak engedelmes eszközévé tegye. Az ujra választástól vagy a kormány szeszélyétől függő bíró ilyenkor mittevő legyen?

Ha azoktól, kiktől állása függ, a reá küldött utasításokat vagy titkos insinuatiókat a törvényen alapuló jobb meggyőződésével szemben elfogadja, ugy lelkiismeretét áldozza föl. És midőn még egy folvilágosult közvélemény is összevág az ő meggyőződésével, akkor önbecsérzete s erkölcsi súlya a közlelkiismeretnek és saját lelkiismeretének szírtein okvetlenül megsemmisülend.

Ha ellenben az utasításokat és kisértéseket vissza utasítja, akkor állását, jövőjét, övéinek sorsát, tanulmány s a társadalmi legfontosabb érdekek szolgálatában

fáradalmak között kiküzdött jólétét kockáztatja. Szilárd jellemek kiállhatják az ily megpróbáltatásokat; de az emberek, s így a bírák nagyobb része legjobb akarrattal is alig képes tovább jutni a tökéletesedésben, mint hogy becsületességének és tiszta jó szándokának öntudatával bírván, az ily örvényeket, legfőlebb a menynyire lehet kikerülni igyekszik. Önfeláldozás az igazságért és jogért, önfeláldozás egy eszméért, a közlelkesülés nagy pillanataiban általánossá válhat, de rendszer viszonyok között nem mindennapi dolog.

Mi a teendő tehát? Miben áll a csomónak megoldása? Függetleníteni kell a bírót, amennyire emberileg lehetséges, állásának biztosítása által. A bírónak elmozdithatlannak kell lenni, hogy hivatásának megfelelőhessen. Szükséges hogy a felső, mint alsó bíróságok tagjai hivatalaikban maradjanak mindaddig, míg magukat jól viselik, s míg feladatukat betöltik. Sőt biztosítva kell lenniök az iránt is, hogy hivataluk egész tartama alatt fizetésük, melyre választattak, lejjebb ne szállíthatassék, s más, habár látszólag előnyösebb, vagy magasabb bírói állás elfogadására kényszeríthetők ne legyenek.

Ki a bírákat a törvény uralkodásának őreivé s közvetítőivé kívánja tenni, annak okvetlen oda kell törekednie, hogy a törvény útján kívüli elmozdithatlanság minden bírói hivatalra nézve sérthetlen szabályul szolgáljon; mert csak a nyilvánossággal párosult elmozdithatlanság adja meg a bírónak azon függetlenséget, mely a tapasztalat tanúsága, s az emberi ész számítása szerint elér-

hető arra nézve, hogy a birói elem egy független törvénykezési jognak közege, egyszersmind a törvények uralkodásának őre s garantiája legyen, mind — le, mind — fölfelé.

Természetes azonban, hogy midőn a szabadság nagy érdekei ily magas és roppant hatásu állást jelölnek ki a birói elem számára: gondoskodva kell lenni azon lehető esetekről is, midőn egy birói tisztviselőt a közjő s szabadság hátránya nélkül állásán hagyni nem lehet.

Ha a biró valamely gonosz cselekvényt követ el, vagy hivatalával bűnösen visszaél, ily esetben bármely vádló kívánatára mindig a vádlott birói egyén illetékes bíróságának lehet csak hivatása közbelépni, s a fenyítő eljárást érvényesíteni. S ha az esküdtszéki intézmény általán fogva nélkülözhetlen az egyéni jogok biztosítására, ha különösen a sajtó-ügyekben, s a politikai vádaknál — mennyiben ezek egy szabad országban a legszűkebb térre szorítva, mégis megengedhetők volnának, — nélkülözhetlen biztositéka a szabadságnak; nem kevésbé nélkülözhetlen az esküdtszéki intézmény alkalmazása ott, hol a birói tisztviselő által elkövetett bűntények, vagy visszaélések megfenyítéséről van szó.

Az ily tényeket mindenkor kész az egész hivatalnoki vagy birói kar takargatni, fedezni, s elsimitani, akár azért, hogy egy hivatalnoktárs üldözöbe vétele további fölfedezésekre ne vezessen, akár azon különben inkább ürügy, mint aggodalom miatt, hogy egy birói tisztviselő elítélése által maga a birói tekintély s az

egész osztály reputációja szenved; holott a birói elem iránti bizalomnak semmi sincs oly nagy hátrányára, mint az, ha egy birói visszaélés, vagy bűn büntetlen marad. A fenytő birói elítéltetés okvetlen magával hozza a birói állomás elvesztését.

Igy aztán az esküdtszéki eljárás, nyilvánosság, teljes szószabadság mellett nem igen fog megtörténni, hogy egy botrány büntetlenül, s a bűnös biró állomásán megmaradhasson.

De ez nem elég. Nagyon sokszor megtörténik, hogy egy birói tisztviselő, hivatalát akép kezeli, miszerint el-lene egyenesen visszaélés miatti vádat emelni lehetlen ugyan, hanem ítéleteiben, intézkedéseiben s egész eljárásában elnézhetlen jeleit adja részrehajlásának, a törvények merész elferdítésének, vagy tudatlanságának. Van rá eset, hogy egy biró hanyagul jár el, iszákossá válik, idejét kártya-asztalnál tölti, vagyonát és fizetési képességét haladó adósságokat csinál, kötelezettségeket vállal, vagy társadalmi kötelességeit elhanyagolja azon gondolattal, hogy állásában s ezáltal gyakorolt befolyásában a kötelességek betöltésére való szorittatás ellen menedéket találанд.

Egyéb ily esetek is fordulhatnak elő, melyek miatt a birói tisztviselő ellen fenytő eljárás útján vádat emelni nem lehet; de más részről szomorú állapot volna, ha nem lenne szabályszerű ut és mód arra, hogy az érdekllett egyén állomásáról elmozdittassék. És bármily szigoruan legyen felelős egy kormány a képviselő testü-

lettel szemközt, soha sem tanácsos az ily esetben az elmozdítás jogával őt ruházni föl.

Egy kormány e jogot sokszor a leghitványabb ürügyek alatt a neki nem tetsző független jellemű bírói tisztviselők eltávolítására fordítná és viszont mindenütt, hol a vádlott egyénben alkalmas eszközt találna, okvetlenül kizsákmányolná ennek megtartására. Ha pedig egy erős közvélemény hangos nyilatkozatának kényszerítő ereje lépne közbe, hogy az ily bíró a kormány általi pártfogoltatás daczára visszalépésre indíttassék, ez legtöbb esetben a kormányt még makacsabbá tenné; de ha engedékenységre birná is, ez esetben kegyenczének más uton, talán kitüntetésekkel magas állásba helyezéssel nyujtana kárpótlást, mi épen azért, mert újabb bántalmazása lenne a jognak és közérzületnek, a közvéleménnyel való ujjhuzásra vezetne, s a társadalmi rendben mindenkor veszélyes dissonantiát idézne elő.

A kérdés megoldhatóvá csak úgy válik, ha a képviselő testület minden ülősszak elején a következő ülősszakig terjedő időre az elmozdítási panaszok elintézése végett, bizonyos számú tagokból álló esküdtszéket alakít, mi, mint a bírói felelősség miképeni érvényesítésének kérdésénél is meggyőződhetünk, okvetlenül szükséges.

Joga legyen bárkinek, bármely bírói tisztviselő ellen az indokok egyszerű előterjesztésével elmozdítási kérvényt terjeszteni a képviselőház elé. Ez pedig kiküldöttei által szigoru vizsgálatot eszközölvén, ha az erről szóló jelentés folytán a panaszt indokoltnak látja, s a

bepanaszlottat elmozdítandónak véli, az ügyet ítélethozás végett az esküdtszékhez utasítja. Ha azután a panaszlottonak külön, s a panaszlónak is külön jogába álland az esküdtek egy egy harmadát recusálni, s ha e mellett az elmozdítás kimondására a szavazatoknak legalább két harmada kívántatik, ha az eljárás nyilvános és szóbeli leend, s a panaszos mint a panaszlott előterjesztései is szabályszerűleg megtörténnek: az esküdtszék határozata mind a panaszlott egyén önvédelmi jogaira nézve, mind a közérkölcsi érdekek tekintetében eléggé biztos s eléggé megnyugtató leend.

Természetes, hogy az ily határozat csak odáig terjedhet, miszerint kimondja hogy az illető egyén az általa elfoglalt, vagy hasonló birói hivatal viselésére alkalmatlan. Ezzel az elmozdítás kimondva s a bajon segítve van. Ez által könnyűvé is válik az alapos panasz sikerét elérni; mivel az eljárás minden oly panaszt, vagy vádat, mely bűnös cselekvényt vagy hivatali visszaélést érint, a rendes fenyítő eljárás körébe utasítván, az elmozdítási határozat az egyént nem bélyegzi meg, s azt sem zárja ki, hogy akár a helyhatóság, akár a kormány közigazgatási körében, választás, vagy kinevezés útján állomást nyerhessen.

Megjelöltem azon biztosítékokat, melyek a törvénykezési s birói függetlenség föltételeit képezik. Föl kell ismernünk már most azon legfontosabb alapelveket is, melyek alkalmazásában a független törvénykezési jognak lényege áll.

A független törvénykezési jog, ha életerejét rothadt intézmények el nem szívják, hasonló egy élő nyelvhez, egy élő építészethez, egy élő nyelv irodalmához. Önmagában kell birnia életének, valamint teremtő, elsajátító, alakító képességének forrásait. Egy erőteljes organismust kell képeznie, mely a társadalmi élet igényeivel lépést tartva a folyvást fejlődő törvénykezési gyakorlat jogosultságával birjon. A joggyakorlat önállóságának nemcsak eltűrve, de világosan elismerve kell lennie.

A független törvénykezési jog legfőbb elemeit pedig a következő tételekben lehet összefoglalni; — egy bíró a törvényen és lelkiismeretén kívül, senkitől sem fogad el utasítást; — minden fölmerült jogkérdésnél egyedül a bíró van hivatva a törvényt önállóan értelmezni s alkalmazni; — a döntvények rendszerint kötelező erővel birnak minden hasonló jövődöbeli eseténél.

Maga a római jog is ez alkatrészekből alakult, s ez alapokon fejlődött mindaddig, mig a római népnek élő joga volt. A római jog azon alakban, melynél fejlődése a bekövetkezett állami s társadalmi változások folytán a szabad fejlődést elfojtó caesarismus sulya alatt megakadt s megállapodott, tagadhatlanul bir némely előnyökkel.

Korunk szabadság-igényei által azonban rég túlszárnyaltatott. Határozványai a tulajdonra vonatkozólag világosak, nyelvének szabatossága, a fogalmak kifejtése csodálandó. A római jog a bölcseségnek és ma-

gas fokra emelkedett rendező tudománynak, de egyzersmind a szolgálásnak jogrendszere.

Egy hatalmas, nagy, gazdag, kereskedelmi állam jogrendszere az, mely Justinian korában összegyűjtve, magában foglalja a jogosság és méltányosság mindazon alapelveit, melyek a társadalom akkori viszonyai s tényezői mellett az emberek érintkezéseinek megfelelték. Hanem e jogrendszerben az uralkodó államfő az „imperator“ „legibus solutus“ lőn. És főleg ez az oka, hogy Európában jelenleg is minden korlátlan uralkodás kedvez a római jog lehető legnagyobb terjedelembeni érvényesítésének.

A római jog értéke ugyanaz, mi a szintén kihalt classikus latin nyelv értéke. A tudományos műveltség általános hatásánál fogva az mint ez észrevehető befolyást gyakorolt századokon át, és gyakorol még most is minden polgárosult nép irodalmára s jogrendszerének fejlődésére. De bizonyos az is, hogy ami az egyén jogait, a polgár politikai s polgári szabadságát, a jog s törvénykezés függetlenségét, az önkormányzat alapelveit és a hatalom helyébe a törvények uralkodásának léptetését illeti, ezen római jog, a kor s a sebesen közelgő jövő fogalmainak többé meg nem felel.

Az összes római jog nem ér föl reánk nézve a független törvénykezési jog elveivel, s önálló fejlődésének szabadságával, épen úgy mint egy éretten lehullott gyümölcsnél is sokkal becsebb azon élő fa, mely még folyvást terem. A törvénykezési jog alakító ereje a tár-

sadalmi viszonyokra, s az újabb kor jogi fogalmaira különösen feltűnő a tudományos kutatások föléledése folytán, mióta a közműveltség előhaladása minden irányban rendkívüli mérvék szerint teszi hódításait. Már mielőtt függetlensége s ennek jogosultsága elismertetett s nyíltan kihirdettetett volna, a joggyakorlat nagy és szerencsés változásokat hozott a társadalom jogéletébe. midőn a tudatlanság gonoszság kiváltságos előítéletek és megromlott elemek birtokában, vagy túlsúlyok alatt lévő törvényhozás nem akarta s elmulasztotta kellő időben módosítani, vagy eltörölni ama törvényeket, melyek az emberiséggel és a haladás igényeivel kiáltó ellentétbe jöttek.

Igy a kinpad és némely borzasztó büntetések alkalmazását a fennálló törvények daczára legtöbb helyen maga a törvénykezés, a joggyakorlat szüntette meg, mielőtt azokat a törvényhozás rendes uton eltörölte volna. Így szüntek meg csupán törvénykezési uton sok helyütt ama vérlázító boszorkányperek is, melyek az emberi organismusban működő erőnek nem értett, az értelmi öntudat körén kívül eső természeti tüneményei miatt, az emberi értelem gyalázatára oly hosszú időközön át vitte máglyára áldozatait. És egy összehasonlító tekintet csak hazánkban is, a még el nem törölt tulszioru törvényekre, s az ezek ellenében fennálló gyakorlatra, — feltűnővé teendi, hogy ama törvényeket magának a törvénykezésnek alkotó ereje szelidítte, sőt számos esetben végkép hatályon kívül helyezte.

De hogy a törvénykezési jog ily átalakító hatást gyakorolt a jogfogalmakra s közerkölcsökre, — hogy a tulajdonra s a forgalom és ipar jogosultságának kérdéseire nézve több irányban jótékony változásokat idézett elő a jogéletben, — hogy általában oly fontos szolgáltatásokat tőn a civilisatio s a haladás érdekeinek, — mindez csak annál fogva volt lehető . hogy , ha az uralkodó hatalom saját igényeinek támogatásában föltétlen engedelmességet követelt is a birói közegektől, de az őt közvetlenül nem érintő magánjogi s fenytő ügyekben tért engedett a jog fejlődésének , s ezt szörszálhasogató merev utasítások özönébe nem fojtotta.

A szabadság érdeke kívánja . hogy a törvénykezés függetlensége jogosultsággal bírónak, a társadalmi élet és kormányzat minden viszonyával szemközt elismerettek. És ennek legelső s legfőbb corollárium, hogy a birót egyedül a törvény s lelkiismerete kötelezze, s e két vezéresillagon kívül utasításokat el ne fogadjon senkitől. Reá nézve a politikai czélszerűségből meritett indok nyomatékkal soha sem birhat, és valamely utasítás elfogadásának motivumául sem szolgálhat soha.

Ezen jogelvnél és ennek épen oly szigorú, mint következetes alkalmazásánál sem fontosabb , sem szentebb nincs a szabadságra nézve. Mert legyünk bizonyosak , hogy amely bíróság és amely törvénykezési szervezet a törvényhozó hatalom által szabályszerűleg alkotott törvényen , az önkormányzati helyhatóság által a törvény korlátai közt megállapított helyhatósági szabá-

lyon és lelkiismeretén kívül utasításokat, ideiglenes törvénykezési szabályokat fogad el ma Pétertől, az holnap kész lesz más ellenkező utasításokat elfogadni Páltól. Amely bíróság meghajól a szabályok és rendeletek tekintélye előtt, az nem fog elég erkölcsi erővel birni, hogy a kormányzat bármely közegétől jövő utasításnak ellentálljon. És az ily bíróság nem öre többé a jognak, nem biztositéka a törvények uralkodásának.

A független törvénykezési jog másik fő alkotó része az, hogy fölmerült esetekkel s jogkérdésekkel szemközt kizárólag a bíró legyen hivatva, a törvényt meggyőződése szerint értelmezni, s legjobb tudomásához képest alkalmazni.

Előhaladott korunk műveltségi igényei mindenütt határozattan követelik a codificatiót, mi nem egyéb, mint a jogélet mezején gyűjtött, az ész és tudomány világánál megvizsgált tapasztalatoknak, valamint a törvényhozás és törvénykezés útján kifejlett jognak megbírálása s törvénykönyvbe gyűjtése. Maga Anglia a hagyományokhoz tulságig hajtott aristokratikus ragaszkodása mellett sem lesz képes sokáig a codificatio követelésének ellenállani. Ez által azonban a független törvénykezési jog nem veszthet saját benső erejéből és fejlődési képességéből; mert különösen azon minden irányu küzdelemnél és mozgalomnál fogva, melyet az újabb kor társadalmi s politikai eszméi az újabb és újabb fölfedezések segélyével idéznek elő, az élet igényei folyvást nagy változásoknak vetvék alája. Ha pedig a törvény

értelmezésének nagyfontosságú kérdéseiben mindig maga a törvényhozó hatalom, vagy a kormányzat akarna közbelépni, mintegy visszaható szabályok alkotásával, ez a jogbiztosság teljes felforgatására vezetne.

Mennyire veszélyes ez a szabadságra nézve könnyen észrevehető abból, hogy az absolut kormányzati irány minden időben, minden viszonyok között ide törekszik; avult uralkodási eszmékre támaszkodva, midőn codifikál, a szörszálhasogató találékonyság által kigondolható minden, még legvalószínűtlenebb lehetőségre is szabályokat alkot, sőt a törvények értelmezését is egyenesen önmaga részére tartván fenn, a jog fejlődését ennek éltető elemétől megfosztja.

A romai jog is, midőn megszűnt élő jog lenni, midőn fejlődési képességét elvesztette, midőn bevégzett alakjában az imperatori teljhatalom szolgájává lett, azon nézetet érvényesítette, hogy a jog önálló tovább fejlődése meg nem engedhető. És az egyházi absolutismus szintén e talapzatra állott, midőn a tridenti zsinat határozmányait megerősítő pápai bulla az egyházi törvények minden magyarázását és értelmezését szigoruan megtiltotta. Így aztán, ha a törvény értelmezésére volt szükség, mindig a törvényhozó főhatalomhoz, amott a császárhoz, a kánoni jog körében pedig a pápához kellett folyamodni.

De még a legujabb korban is föl-föltűnnek azon erőködés nyomai, hogy az absolut hatalom a törvényeknek a törvénykezés utjáni önálló értelmezését eltiltja.

Igy a bajor codex ötven év előtt még a tudományos commentálást is megtiltotta, nehogy ez uton a törvénykezési jog elevenítő eszméket nyerjen. Így az osztrák-jog, mely hazánkra erőszakoltatott, a törvények értelmezését kizárólag a főhatalom számára vindikálta. Mind ezen csapás közvetlen a törvénykezési jog függetlensége ellen, de ezzel egyszersmind a szabadság ellen intézettek; mert a szabadság mindenkor igen nagy erőt merit abból, ha a törvények értelmezése kizárólag a független törvénykezési jog illetősége alá tartozik.

Ha az általános törvényszabályok értelmezése a fölmerülő jogi esetekkel szemközt nem a törvénykezésre bizatik, akkor ennek független élete megszűnt, és szorosán véve a polgár nem él többé törvények uralkodása alatt.

A már fölmerült esetek irányában a törvényhozás általi visszaható magyarázat is határozottan elvetendő, habár a törvényhozó hatalmat egyenesen a nép gyakorolja; elvetendő azért, mert ez a törvénynek a törvényhozás általi alkalmazása volna, ami a törvények uralkodásával összeférhetlen, és igen sokszor a kisebbség vagy egyesek jogainak a többség általi önkényszerűs erőszakos elnyomására vezethetne.

A független törvény-magyarázat jogosultságához fűződik a döntvények joga.

Az igazság-kiszolgáltatás folyama alatt közbejött birói ítéletek és határozatok, azon jogelvek, melyeket a józan ész megállapít s a joggyakorlat foly-

vást változó körülményekre s viszonyokra alkalmaz. A döntvények joga a bírák lelkiismeretének joga; és a szabad, utasításoktól független törvénykezési jog egyik főszabálya, s alapelve az, hogy a birói határozat, minden jövődöbeli hasonló eseteknél kötelező erővel birjon. Magától értetik, hogy e helyütt nem csak a legmagasabb bíróság ítéleteiről van szó, hanem minden jogérvényessé vált birói határozvány mint előzet, egyenjogúnak tekintendő.

A praecedens bizonyítékot képez arra nézve, hogy egy fölmerült jegkérdést akép kell megoldani, mint az egy előzetes esetnél már eldöntetett. Mindenkinek kell azon joggal birnia, hogy erre a biró előtt hivatkozhassek. És a praecedens kötelező erejének elismerése lényeges kelléke ugy a biztos jogállapotnak, mint az előhaladásnak; mert hol az elismerve nincs, ott a birót saját lelkiismerete sem kötelezi, s hol, mint az osztrák törvénykezési jog szerint történik, ugyanazon bíróság két egészen hasonló ügyben ugyszólva egy lélekzet alatt kétféleképen itél, ott nem a törvény, hanem a legszemtelenebb birói önkény uralkodik s az erkölesi mint positiv jogfogalmakban s a törvénykezésben a legveszélyesebb anarchia dühöng.

A praecedens kötelező erejének jóhiszemű, s önmagukat ámitó ellenei az elméleti jogtudósok között sokszor utalnak arra, hogy az erőszak, a jogtalanság, mely a törvényesség álarcza alatt igyekszik céljait elérni, — épen a praecedensekre szeret támaszkodni, mi-

dőn magában a törvényben elegendő támaszt nem talál. Fel szokták hozni különösen, hogy Angliában a Stuartok, legborzasztóbb erőszakoskodásaik igazolása végett folytonosan valódi vagy állítólagos praecedensekre hivatkoztak, és hogy a korona ügyészei s jogtudósai közül a hatalomnak sokan nyújtottak segédkezet a leggyalázatosabb dolgok végrehajtásában.

De nem szabad felednünk, hogy azon hatalom, mely szükségesnek látja erőszakoskodásait a törvényesség szintjére köntösébe burkolni, — czinkosai által a legvilágosabb, legjobb törvényből, magából a szentírásból ép úgy kimagyaráztatja azt, mire éppen szüksége van, mint a praecedensből. És ami magát a britt példát illeti, jusson eszünkbe, hogy másrésről az, amit angol szabadságnak angol alkotmánynak neveznek, a törvények mellett kifejlett hagyományos szokásokból, praecedensül szolgáló tényekből és birói határozatokból áll, melyek együtt képezik a britt alkotmányosság alapjait. Ha a Stuartok kizsákmányolták is a praecedenseket, de bizonyos, hogy a műveltség és közszellem fölébredése folytán azok ereje ellenük fordult és a haladás barátai sokkal több erőt merítettek abból.

Albion szigetén a polgári szabadságot jobbára törvénytudók mentették fel az önkény uralkodása alól, nemes küzdelmeikben a törvénykezési jog függetlenségére támaszkodván. És a szabadelvűek semmitől sem kölcsönöztek annyi erőt mint éppen a praecedensek kötelező erejétől. Azon gyökerek egyike ez, melyek által a

szabadság előfája a társadalmi életben szilárd állást foglal, s melyeken át a folytonos fejlődés életfrissességének nedveit felszívja.

Egyébiránt a praecedens kötelező ereje nem lehet föltétlen, s nem is egyedül abból ered, hogy a korábbi határozat már tényleg létezik. Ezen korábbi határozat lehet rossz s épen azért nem lehet változhatlan. A tévedések bálványozása, a létező előtti leborulás csak azért mert létezik, leggonoszabb minden bálványimádás között, ez igaz; és ez igazság ép ugy alkalmazható egy rossz praecedensre, mint minden más tévedésre. Hanem a nehézség nem leend elhárítva az által, ha a praecedens joghatályát egyszerűen elutasítjuk.

Végre is a törvény értelme s egy praecedensnek alkalmazása fölött valakinek határoznia kell. S vajon jobb, czélszerűbb üdvösebb-e, ha a kormány, illetőleg egy igazságügyminiszter osztogat törvény-magyarázó utasításokat, vagy, ha e helyett a fölmerült alkalmazási kérdés a független bíróság által döntetik el? Ha egy praecedens hibás, ha az helytelennek látszik, nyitva áll az orvoslás útja, mely nem lehet egyéb, mint az, hogy helyébe egy újabb birói határozat léptessék. De ez csak is a törvénykezés rendes menetében legyen eszközölhető, és az ekkép létrejött későbbi jobb határozmány ismét kötelezőnek tekintendő minden hasonló jogesetre s kérdésre nézve.

Csalódnék azonban ki azt gondolná, hogy a független törvénykezés így kizárja vagy fölöslegessé teszi

az ugynevezett authenticus törvénytárgyát, azaz a törvényhozás általi értelmezést és intézkedést jövőre esetekre; ami azonban tulajdonképp már nem is törvénytárgyát, hanem inkább póttörvény. A kettő közötti különbség félreismertetlen. A törvénykezés csak az eléje hozott és minden oldalról felvilágosított esetekben konkrét kérdéseket dönt el. Ezen túlmenni és abstract szabályok felállításába bocsátkozni, mint ezt négy év előtt a Kuria tette, — a legveszedelmesebb beavatkozás a törvényhozás jogkörébe. Általános szabályokat alkotni kizárólag az országos képviselőtestületben vagy helyhatósági életben nyilvánuló törvényhozási jog feladata.

Ennyit a független törvénykezési jognak benső alkatrészeiről. Hanem a törvénykezés függetlenségének megalapításán túl oda is kell törekednünk, hogy azon kellékekkel bírjon, melyek a társadalmi hivatásának betöltésére, a jognak és igazságnak minden irányban biztosítására képesse tegyék.

Szükséges egyrészt, hogy az egyenlőség elve következetes alkalmazást nyerjen, mert itt az ideje, hogy ezen elv megszűnjék csak oly igazság lenni, melyet a szószék, a sajtó egyaránt hirdet; melyet a hatalom is elfogad, hanem a gyakorlatban s intézkedésekben minden nap, minden lépten százszor meghazudtolt. Az igazságnak, mely a teljes érvényesülésért és valódi életért küzdő fogalom, de még mindig csak fogalom, ténynyé kell válnia. Szükséges továbbá, hogy a törvénykezés oly organikus alakzatokkal bírjon, melyek az igazság ki-

szolgáltatását egyszerűvé, könnyűvé, gyorsá, czéljainak megközelítésében biztossá s még terheinek felosztásában és viselésében is igazságossá tegyék. Lássuk e kellékeket főbb vonásokban.

A jogegyenlőség és törvény előtti egyenlőség nevében mindenütt eltörlik a patrimonialis bíróságokat, mert a civilisationnak szégyenfoltja volna, s a szabadság és jog legelemiebb fogalmaival ellenkeznek, hogy egyik néposztály a törvénykezés gyakorlatának nevében zsarnokoskodhassék a másik néposztály fölött, hogy egyesek vagy a kisebb rész kiváltsága legyen az igazságot kiszolgáltatni a nép számára, s osztogatni e téren előnyöket.

Hanem épen így minden kivételés bíróság törvénykezési beavatkozása is ellenkezik a jogi állam eszméjével és a szabadsággal.

Teljes igaza van a közvéleménynek, midőn általában kárhóztatja a közigazgatási és rendőri ítéleteket, melyekkel a hatalom mindenben engedelmes közegei által önkénye szerint szokta sújtani az egyéneket és az egyleteket. A társadalmi élet bármely viszonyából fölmerült esetek fölött rendkívüli bizottmányok által hozatni ítéleteket a hatalom általi erkölcstelen zsarnokoskodás. Ha a törvény alkalmazása bármely ügyben közigazgatási hatóságtól függ, és ha bármely ügyben, legyen az a legcsekélyebb — a bíraskodást rendőri közeg gyakorolja, a jogbiztosság megszűnt, a polgár a hatósági önkénnyel szemközt minden védelmet nélkülöz. Helyesen

történik tehát, hogy a kivételes bizottmányi, közigazgatási, rendőri közegek kiváltságos biráskodását mindenütt kiküszöbölni s eltörlni igyekeznek.

De miért nem törlenek el minden kiváltságos biróságot? Vajon mivel lehet igazolni, hogy midőn egy irányban megszüntetik a kiváltságos törvényszékek romboló hatásait, más irányban fentartják azokat? Mi ok van eltérni, hogy például a katonai törvényszékek kiváltsággal ítéljenek oly tények és kérdések fölött, melyek a társadalmi élet viszonyaiból, vagy oly cselekvésekből és mulasztásokból erednek, melyeknél fogva a katona közönséges törvényekkel jó összeütközésbe?

Minden családnak, minden egyesületnek és társaságnak, minden intézetnek joga van saját tagjaival szemközt a fegyelmi hatóság gyakorlására azon kötelességszegéseket s mulasztásokat illetőleg, melyeket a tagok, mint ilyenek követnek el, és azon törekvéseket illetőleg, melyekkel a tagok, mint ilyenek azon érdekeket kockáztatják, melyek a családnak, az egyesületnek, az intézetnek közös érdekei. Ezen fegyelmi hatóságnak azonban megvannak félreismerhetlen és sérthetlen korlátai a köztörvényekben. Ezen hatóságnak joga csak a benső rend fentartására és a tagsági kötelességek érvényesítésére szorítandó; semmikép sem lehet annak joga akár tárgyakat, akár egyéneket kivenni a köztörvény uralkodása, s elvonni a közönséges törvénykezés illetősége alól. —

A külön vallási felekezetek egyházrendei a társa-

dalomban kifejlett érdekek fentartására szolgáló nagy intézményeket képeznek s azok általában ilyenekül tekintendők. Az állandó katonaság mindaddig, míg a polgárosodás műveltség és szabadság magas fokra fejlődésénél fogva nélkülözhetővé nem válik, mindaddig míg a természetellenesen erőszakolt nemzetközi viszonyoknál fogva folyvást fenyegető erőszak ellenében nagy, s állandó védelmi erő fentartására szükség van: szintén saját szervezettel bíró nagyfontosságú intézményt képez a társadalomban. De sem egyik, sem másik nem birhat a polgári s politikai szabadság s jogegyenlőség rovására kiváltságokkal; egyik sem ruháztathatik fel, saját tagjaival vagy másokkal szemközt több joggal, mint a mennyivel minden egyesület, minden intézet bír.

Ha tehát az egyházi s katonai rendnek hely van engedve a társadalomban, birnia kell azon jogokkal, melyek benső szervezetének fentartására szükségesek, birnia kell a fegyelmi hatóság jogával is. Minden azonban, mi e határon akár jogosultsági igényekkel, akár kiváltság alakjában a törvénykezési jog körébe átesap, nem egyéb a társadalmi rend helyes fogalmával ellenkező jogfoglalásnál.

Nem lehet egyetlen egészséges okot felhozni arra, hogy rendi bíróságok ítéljenek akár személyi, akár vagyoni, akár kötelezettségi oly ügyekben, melyek talán nem is a rend tagjait érdeklik, vagy ha azokat érdekelnék is, de a melyekre nézve kiváltságos állást, kiváltságos szabályokat a rend tagjai nem igényelhetnek, és a melyek-

nek annál fogva egy rendezett jogi államban a közönséges és független törvénykezési jog körébe kell tartozniok.

Alig van veszélyesebb dolog a szabadságra, alig van emésztőbb méreg az erkölcsiségre nézve, mint általában a kivételes bíróságok, különösen pedig a rendi bíróságok kiváltságos állása. Nemcsak azon nagy veszély származik ebből, hogy egész rendi szervezetek összes tagjait elválasztja a társadalomtól, és midőn így a törvények uralkodásának elvét egész osztályokra nézve feladja s megsemmisíti, még különállással különös befolyással is felruházza azokat az államban; érdekeiket pedig a nép közös érdekeivel szembeállítván többnyire úgy az absolutismusnak, mint a szabadság és jog elleni reactionak kész eszközeivé alakítja. Ezekhez járul, hogy magokban az egyéniségekben a polgári s rendi kötelességeket ellenkezésbe s összeütközésbe hozván, épen a nemesebb tulajdonon, a közpolgárnak lelkiismeretén követel erőszakot, midőn azt kívánja, hogy a közlelkiismerettől külön vált rendi kötelességérzet az államban amannak elnyomására s megsemmisítésére törekedjék. Mennyit szenved ez által az erkölcsiség, könnyű belátni.

Azonban a köznyelven kiváltságosoknak nevezett kivételes bíróságok eltörlésével még csak féluton volnánk a törvénykezési jog átalakításában. És féluton megállapodni sem nem hasznos, sem nem észszerű.

A társadalmi intézmények javításánál félutig menni, csak részben oldani meg a feladatot, melynek egészbeni megoldását követeli a kornak műveltségi

foka, — annyi, mint meghagyni benne a rombolás elemeit, melyek a keresztülvitt javítást is paralisálják hatásaiban. Innét van, hogy akik ellenségei a haladásnak, de nyíltan ellene szegülni nem képesek, vagy nem mernek, mindig oda törekszenek, hogy a fél rendszabályok meghagyjanak annyi mérget, mennyi épen elég, hogy a jót is megrontsa.

A szakbiróságok általában a kiváltságos biróságok jellemével és rosz hatásaival birnak. A kiváltságos biróságok eltörlésében azon pontig kell tehát menni, hogy a szakbiróságok ne szaporíttassanak, hanem megszüntessenek. A szakbirósági rendszer az egyenlőség szempontjából korszerűtlen, mert jogtalan és igazságtalan, a jogos érdekek megóvása s biztosítása szempontjából pedig szükségtelen.

Mit eredményeznek a szakbiróságok? Azt, hogy azon érdekek, melyek a szakbiróságok útján érvényesíthetők, különös, tehát kiváltságos támogatást nyernek a társadalomban. Helyes, igazságos-e ez?

A műveltség szabadság és haladás érdekeire nézve nagy szerencsétlenség mindenkor, ha a társadalomban az erkölcsi, vagy anyagi javak, valamely osztály zsákmányát képezik. Minden osztály és minden elem, mely a nép elnyomására s a közvagyon megrablására conspirál, egyik főgondját arra fordítja, hogy a törvénykezési szervezetet szövetségesévé tegye. Az inquisitionnak megvolt kiváltságos birósága, mely hosszú időn át fölemésztette a társadalom jólétét és nyugalját; a hűbér

rendszerrel együtt járt a bíraskodási kiváltság, melynek feladata volt törvényes formát adni a nép folytonos kirablásának.

Korunkban a pénzaristokratia a pénzüzérkedés fenyegeti a társadalmat. Gyors léptekkel haladunk azon állapot felé, midőn megdöbbenve kell látnunk, hogy az egész társadalom csak azért dolgozik, munkál és nélkülöz, hogy a bankok gazdagodjanak, a bankárok és pénzüzérek halomra gyűjtsék nemcsak kényelmük, hanem világfölötti uralkodásuk eszközeit. És nemcsak a jelen nemzedék jut már a pénzvilág rabszolgaságába, de nagyrésztben még az utódok vagyona keresménye s öszszes ereje is zálogba lesz vetve. Közel vagyunk ahoz, hogy gyökeres rendszabályokról gondolkozzunk, mikép lehessen a társadalmat ezen pénz hatalom rabszolgaságából felszabadítani, s önmagának visszaadni, hogy munkája eredményét önmaga élvezze.

Ezen pénzaristokratia igen jól tudja, hogy a jogegyenlőség elve határozottan tiltakozik a kiváltságos bíróságok ellen; saját érdekeinek biztosítása végett kiváltságos bíróságokat nem követel tehát, hanem követel az ipar és kereskedelmi érdekek ürügye alatt szakbíróságokat, követel váltótörvénytörvényeket.

Nem elég, hogy a váltójog anyagi részében a szerződési jogot saját előnyére módosíttatja, e mellett külön alaki jogot is kíván, s azt követeli a társadalomtól, hogy az eljárás szigora kivételesen a legnagyobb gyorsasággal legyen összekapcsolva azon bíróságnál, mely-

nek különös hivatása az ő érdekeit óvni s előmozdítani. Mi ez, ha nem a legkártékonyabb kiváltság, azon miliók rovására, kik a köztörvény sokszor járhatlan, mindenesetre hosszas és bizonytalan ösvényére vannak utalva, jogaik és követeléseik érvényesítésével.

Midőn a köztörvény alá tartozó jogok és követelések a legnagyobb nehézségekkel vannak összekötve, mi már magában is legtöbbször azon kényszerű helyzetet idézi elő, mely a pénzüzer kölcsönének igénybevételére utal, — midőn e mellett a pénzember érdekében a váltótörvényszék, szakbiróság czimen kérlelhetlenül működik, ez annyit tesz, mint oly gépezetet állítani fel, mely a vagyont, a munka sikerét, a verejték keresményét a pénzaristokratia vasszekrényeibe szívárogtassa, annyit tesz mint a pénzemberek kezébe oly eszközt adni, melylyel a közönség erejét kényelmesen kiszivhassák.

Nincs eset, melyben az ugynevezett szakbiróság czínével leplezett kiváltságos bíróság igazolva volna. A bányászat, melyre annyiszor történik hivatkozás, szakképzettséget kíván; de különös szakképzettséget kíván a gyártás is, s pedig különöset minden ágaiban; a földművelési ipar korunkban szakképzettség nélkül szintén csak silány eredményt állít elő. És már most igazságos-e hogy ugyanazon országban a közönséges munkás nehezebben, tekervényes törvénykezési uton, vagy épen sehogy se juthasson munkája béréhez, míg a bányamunkásnak e részbeni érdekeiről külön gondoskodva van? A jogsérelmek orvoslása, a követelések ér-

vényesítése, a kártételek meggátlása miért legyen nehezebb, a vagyoni biztossága miért legyen kevesbé kielégítő azokra nézve, kik nem bányavagyonnal bírnak, és nem bányászattal foglalkoznak?

A szakbiróságok védelmezői utalni szoktak a bírák szakképzettségének szükségére. Ez azonban csak ürügy, melylyel a kiváltságos előnyökre törekvés a maga be nem vállalható céljait leplezni akarja. Hányszor fordul elő azon eset, hogy a közönséges biróság ítélni kénytelen oly kérdésben, mely valamely iparág, valamely foglalkozás tüzetes megismerését kívánja. Kinek jutna eszébe, hogy a biróság minden tagja kiképezze magát azon iparágban, mielőtt az ítélet meghozatnék? A fenytető eljárás körében hányszor kénytelen a bíró a maga kimondását az orvosi tudományra alapítani! S ki jőne azon gondolatra, hogy ily esetben a bíró maga tartozzék orvosi teljes szakképzettséggel birni?

A törvénykezési jog terén sokszor, igen fontos feladata van a szakképzettségnek, mennyiben a bírói határozatokra közvetlen befolyást gyakorol oly kérdéseknél, melyek alapos megítélése az idevágó szakismeretek igénybevétele nélkül csaknem lehetlen. Ezen azonban segítve van azzal, hogy a törvénykezési jogtudomány általában helyt ad a szakértők alkalmazásának, midőn ezt a dolog természete kívánja.

Hanem a bírói önkénynek e részben is teljes kizárására kell törekednünk. Ha a felek részére biztosítva van azon jog, hogy a törvénykezési kérdések eldöntésére

befolyást gyakorló tények és adatok valóságának és viszonylagos minőségének megállapítása végett szakértők meghallgatását föltétlenül kívánhassák, és ha e mellett a szakértők választásának jogában a felek szükségtelesen nem korlátoztatnak: akkor be fog bizonyulni, miszerint egy rendezett jogi államban, hol a törvénykezés függetlenségének föltételei ki vannak fejtve s maga a törvénykezésmindazon kellékkel bir, melyek szükségesek, hogy a társadalomban hivatásának megfeleljen, a szakbiróságok, melyek sértik a jogegyenlőséget, egyszersemind teljesen fölöslegesek is.

Az igazságszolgáltatás utja legyen egyszerű, könnyű és biztos átalában. Minden osztály, minden jogos érdek igazságos kívánatainak érvényesítése ugyanazon szabályok szerint a közönséges birói hatóságok közbejöttével történjék.

Ne féljünk, hogy a biró, ki magát az örökösödési, a szerződési, a vagyonjogban, a büntetőjogban kiképezé, a bányajogot, az anyagi váltójogot, melynek nem szabad egyébként lenni a szerződési jog egyik részénél, nem leend képes megtanulni s művelni. A birák választásának joga gyakoroltassék e mellett a nép által, melyet az jogszerűen egyedül illet, és látni fogjuk, hogy egy bányaváros népe megkívánandja jelöltjeitől a bányajogbani jártasságot, és a nagyvárosokban, a forgalmi középontokban attól, kit birói székbe helyeznek, meg fogja kívánni a közvélemény, hogy a forgalom és ipar jogviszonyaira nézve alapos ismeretekkel birjon.

E ponttal kapcsolatban kiváló figyelmet érdemel a gyökeresen javított törvénykezési jognak azon lényeges alapelve, mely ellen minden absolut uralkodási irány örökké küzdeni fog, és mely az europai műveltség által kellőleg méltányolva nines, daczára annak, hogy e nélkül a legjobbnak látszó törvénykezési formák mellett is a jog teréni küzdelem sikere mindig bizonytalan marad. Arról van szó, hogy a ténykérdés fölötti határozást el kell választani a jogkérdéstől, a törvény alkalmazásától, azaz a sajtóképeni ítélethezástól.

A törvénykezési eljárás két főrészből áll, melyek egymástól lényegesen különböznek. Egyik a keresetre vonatkozólag a felek részéről felállított tények és bizonyítékul szolgáló adatok valóságosága és minősége fölötti határozás, másik a törvénynek a bebizonyított tényekre való alkalmazása s ezzel a kérdés eldöntése. Ha ezen két különböző feladat megoldása ugyanazon hatóságban a bíróban, a törvényszékben összpontosul, ez okvetlenül mindenütt a bírák vesztegetésére vezet, a törvény és jog megszűnik biztosságot nyújtani, az igazságszolgáltatás vásárrá fajul. Miért? Mert a bíró önkényének széles mezeje van, a törvény kijátszását s egyik vagy másik félnek büns elősegítését lepleznie nagyon könnyű.

Ha a törvény, melyet alkalmazni kellene, oly világos, hogy ennek elferdítéséhez folyamodnia s az alkalmazás alól kibuvnia nem lehet, és ha a bíró mindamellett meg akarja rontani pártfogoltjának ellenét, rendszeren azon eszközhöz folyamodik, hogy a végtelenig nyuló

tárgyalási jegyzőkönyvekből azt veszi bizonyítottnak a mi épen neki tetszik, — a bizonyítékok eredményét sokszor a legbotrányosabb vakmerőséggel egészen elferdítve állítván össze, a ténykérdések sarkpontjait valódi helyeikből kiforgatja, — vagy egyszerűen azzal áll elő, hogy a tény, mely az alkalmazást föltételezi, nincs bebizonyítva, vagy, hogy nem olyan, milyennek lenni kellene, hogy a törvény alkalmazásának hely adassék.

E bajt nem háritja el a felsőbb bíróságokra való hivatkozás. Ez csak neveli az igazság mérlegének ingadozását, mert a birói önkény minden forumon tetszése szerint gazdálkodhatván, mit az egyik bíróság bebizonyítottnak elfogadott, ugyanazt a másik forum szintén azon periratokból, mint be nem bizonyítottat, félrevetheti; s ekép a legképtelenebb zavart idézi elő, az igaz és nem igaz iránti nézetekben. Ez csak szaporítja az igazságkiszolgáltatás veszélyeit, mert a felsőbb bíró e részbeni önkényének épen oly tág tere lévén mint az alsóéna, a vásárt újra kell kezdeni, s ez nemcsak, hogy rendkívül költségessé teszi az igazság utját, hanem egyszersmind azt eredményezi, hogy a szegénynek a gazdaggal, és egyszerű polgárnak a befolyásos egyénnel szemközt okvetlenül vesznie kell.

De ettől egy pillanatra eltekintve, igen fontos körülmény, hogy ha a tényekre s bizonyítékokra nézve két három bíróság fokozatosan majd azt mondja, hogy a bizonyíték teljes, majd azt állítja hogy a bizonyíték nincs helyre állítva, vagy hiányos: ebből az igaz és nem

igaz kérdésbeni fogalmak anarchiája következik, melybe aztán rendet és okszerűséget hozni millió számra készített törvényszabályokkal sem lehet.

A törvény értelmezésének és alkalmazásának joga kizárólag a bírót, a törvényszéket illeti, ez kétségtelen. A tények és bizonyítékok fölötti határozás azonban legbiztosabban és leghelyesebben esküdtszékileg oldandó meg.

A ténykérdésben, ha kétely támadna, s tagadás merülne föl, mindig esküdtszék ítéljen, melynek összeállítása körül a feleknek a lehető legnagyobb mérvben kell megadni egyes tagok ellenében a visszavetés jogát. Az esküdtszék előtt kihallgattatván a tanuk, felmutatván s felolvastatván az iratok, bizonyítékok, szükség esetében meghallgattatván a szakértők, mielőtt az esküdtszék kimondaná vajon az eléje terjesztett tény bevan-e bizonyítva s mielőtt a tény minősége tekintetében, ha ez szintén kérdésül tétetnék, határozná, — mulhatlanul szükséges, hogy a felek is elmondhassák nézeteiket és észrevételeiket.

Az ekép eldöntött ténykérdés a bíróság részéről kétely tárgya többé nem lehet. Az esküdtszék kiállítja a tény valóságát vagy a bizonyíték hiányosságát tanúsító okmányt, s a bíróság alkalmazván reá a törvényt, kimondja az ítéletet. A főlebbezések tárgyát ekép szabályszerint csak a törvény alkalmazása képezvén, egészen el fogna esni a felső bíróságok azon sok haszontalan, sőt kártékony munkája is, mely a mostani rendszer szerint összes foglalkozásuk sokkal nagyobb részét képezi.

Merülhetnek fel azonban oly körülmények és okok, melyek teljesen igazolják azon kívánatot, hogy a ténykérdés fölött egy újabb esküdtszék ítéljen. Ha az esküdtszék, vagy ennek valamely tagja vétett az eljárási szabályok ellen, ha a kellő szám nem volt együtt, ha bebizonyul hogy az esküdtek valamelyike valamelyik féllel, vagy ennek megbizottjával a tény fölött már előbb értekezett, ha az esküdtszék a határozat kimondása előtt együttlétét megszakítja, vagy ha csak egy tagnak is lehetővé vált a másokkal találkozása, ha minden előállított tanu kihallgatva, minden bizonyíték felolvasva, ha mindenik jelenvolt fél a határozás előtt meghallgatva nem volt, ily s hasonló lényeges hibák eseteiben lehetlen meg nem engedni, hogy az igazolt panasz folytán a felsőbb bíróság az esküdtszék eljárását megsemmisítse, s újabb esküdtszék alakítását rendelje.

Ezenkívül megtörténhet az is, hogy egyik vagy másik fél, valamely be nem bizonyult tény bebizonyítására újabb adatok birtokába jut, vagy hogy azon adatokat, melyek alapján egy tény bebizonyítottnak mondatott ki, megczáfolni képes.

Ily esetekben az orvoslás lehetőségét elzárni szintén nem lehet. Nyitva kell hagyni a perujítás utját, mely úton a ténykérdés újabb esküdtszék ítélete alá legyen bocsátható. Ez azonban az anyaper szabályszerű lefolyását és az ítélet fogamatba vételét, — magától értetik, — csak azon esetben függesztheti föl, ha a marasztalt fél a megítélt összeget vagy tárgyat eléggé

biztosítja. Czélszerű minden esetre, hogy midőn akár az esküdtszéki eljárás megsemmisítése, akár perújítás folytán egy már megbirálva volt ténykérdés fölött újabb esküdtszék ítél, ez legalább két annyi tagból álljon, mint az első esküttszék állott.

A ténykérdésnek esküdtszék általi eldöntése szükségkép a törvénykezés nagy egyszerűsítésére vezetend azért, mert egészen elfog esni azon végnélküli sokirás, melyet a mostani törvénykezés leginkább az által tesz mellőzhetlenné, hogy a perben álló felek a kérdésessé vált tények igazolására, vagy megdöntésére szolgáló bizonylatok ismételt mérlegezésére magyarázására vagyis inkább elferdítésére s összezavarására fektetik a fősúlyt.

Mennyi gyümölcstelen munkától szabadulnak meg a felek, ügyvédek és bírák, ha egy szóbeli tárgyalás folytán a ténykérdések esküdtszékileg eldöntetvén, a bíróság teendője, a törvény értelmezésére s alkalmazására, azaz a jogkérdés eldöntésére szoritkozand! És ezen munkafelosztás a törvény értelme s alkalmazása fölötti vitatkozásnak szintén szóbeli uton kezelését nemcsak lehetővé, de oly természetessé teendi, miszerint alig leendő józan gondolkozásu ember, ki azt merje állítani, vagy kívánni, hogy a ténykérdés eldöntése után a jogkérdést írásbeli hosszadalmassággal vitatni szükséges legyen.

Ekép fogunk eljutni törvénykezésünkben a teljes szóbeliségre, melyet az alsó s felső bíróságoknál egyaránt érvényesíteni mulhatlanul szükséges ha azt akarjuk, hogy a törvénykezés a társadalmi élet ezen egyik

legfontosabb intézménye nemes hivatásának a jog és igazság érvényesítésében, a szabadságnak és jólétnek biztosításában megfeleljen. Azon szóbeliség, melyet Európában számos törvénykezési szerkezet annak nevez, nem egyéb a szóbeliség gunyánál, mely mindent összevéve sokkal több rosztat eredményez, mint jót. Azon szükségtelen formáknál fogva, melyekkel az igazság biztosításának ürügye alatt körülvéteik, gátul szolgál a jog és igazság gyors kiszolgáltatásában, mig más részről ott hol a bíró egyik vagy másik féllel titkon szövetkezik, rettenetes eszköz a gonoszság keresztüvitelére, s a felek jogos érdekeinek meggyilkolására, mielőtt az orvoslás utja megtaláltatik.

Esküdtszékek alkalmazása a ténykérdésekre nézve s valódi szóbeliség, azaz a vitatkozások szóbelisége azonnali ítéllethozással kapcsolatban, valamint az esküdtszéki tárgyalásnál, ugy az alsó s felső bíróságoknál a törvény alkalmazásának kérdésében is, — az igazságszolgáltatás oly gyökeres átalakítását vonandja maga után, melyet sokan sejteni is alig képesek.

Csak a teljes szóbeliség fogja kiirtani azon rendszert, mely a feleket egyes bíráknak, a referenseknek kezébe szolgáltatja, s a törvénykezés terén a leggonoszabb vásárnak, s annak nyit utat, hogy az ítélő bíróság az előadó által félrevezetve, s hálóba kerítve, nem az igazságnak őre, hanem a csalásnak, hazugságnak, s egyesek gonosz törekvéseinek eszközévé válhatik. És nagy tévedésben vannak azok, kik attól félnek, hogy bonyolodott

törvénykezési esetekben a szóbeliség az igazság győzelmét talán kockáztatja.

Az emberi értelem tévedéseknek van kitéve, az esküdtszék nem csalhatlan és épen azért bonyolult törvénykezési eseteknél időt és tért kell engedni, s módot nyújtani az igazság földerítésére. Ez kétségtelen. Ebből azonban nem szükséges nem is szabad azon következtetést vonnunk, mintha a szóbeliség alól kivételeket kellene engedni; mert minden nehézség biztosan elhárítható azáltal, ha a törvénykezés terén a perek tárgyához és természetéhez képest meghatározható, minden esetben elegendő idő engedtetik, és szabályszerű perfölszerelési mód nyújtatik, valamint a megtámadott félnek, védelme előkészítésére, ugy a támadónak is, az ellenfél által használni kívánt bizonyítékok megczáfolása végett, ellenbizonyítékok szerzésére.

Egyébiránt bizonyos, hogy a törvénykezés gyökeres átalakításával keresett eredmény csak ugy érhető el, ha a bírák, birói tisztviselők és esküdtek felelőssége is valósíttatni fog. Az épületnek tetőzetét ez képezi; és amily bizonyos hogy a törvénykezésnek és a bírának lehető legnagyobb függetlenséget kell biztosítani, ép oly nélkülözhetlen hogy mindenki, ha az igazságszolgáltatás fontos ügyével foglalkozik, a legszigorubb felelőség alatt álljon, és a mulasztás, hanyagság, értetlenség, vagy részrehajlás által bármikép okozott károk megtérítésére könnyen és biztosan szorítható legyen.

Meg kell szüntetni azon a közjólétre nézve veszé-

lyes és a közönséget lealázó társadalmi botrányt, hogy akiben a különbeni megélhetésre erő s képesség hiányzik, és aki vágyat érez magában, küzdelem nélkül mások rovására, s a kezébe kerülő érdekek kizsákmányolásával szerezni meg az élet kényelmeit, — a hivatali pályán igyekszik magát befészkelni, azon kilátással, hogy itt, különösen a birói hivatalokban a perlekedő felek helyzetéből nyereséges üzletet csinál. Épen azért a törvénykezés organismusában a felelősség szigorát a legszélsőbb fokig kell alkalmazni. Az értetlenség legyen e térről egészen leszorítva, s a gonosz hajlamoknak ne legyen bátorságuk itt keresni sikert.

Ha akár a biró, akár a birói tisztviselő késedelmes, vagy a formákat sértő hibás eljárásával oka lesz annak hogy a felek valamelyike kárt szenved, vagy költségekkel terheltetik, ha az esküdtszéki határozat megsemmisítetik azért mert a törvényes föltételeknek az eljárás meg nem felel, s általánfogva ha a törvénykezési eljárásnak helytelensége, vagy halasztása miatt bárki kárt szenved: szükséges és igazságos, hogy a kártérítéssel gyorsan s okvetlenül sujtassék az, ki a kárnak bármi részben okozója volt.

Az ekép értett felelősség kijátszására a burokratia egy igen alkalmas, de a közügyre nézve legnagyobb mértékben veszedelmes módot talált fel, az ugynevezett fegyelmi eljárás alkalmazásában. Midőn a hatalom magának tartja fenn a birói hanyagság és visszaélések miatt felmerülő panaszok megvizsgálását, s eldöntését, ez

annyt tesz, hogy minden áron, még az igazság és legszentebb érdekek árán is védelmet kíván nyújtani azoknak, kik az ő érdekeit feltétlenül előmozdítani törek-szenek. A fegyelmi eljárás nem egyéb gonosz eszköznél a bürokratiai czimboraság mindenhatóságának megala-pítására, s erkölestelenségeinek fedezésére.

Fegyelmi eljárás útján oly egyén ellen, ki a hata-lomnak vak eszköze, s a bürokratianak haszonvehető tagja, elégtételt szerezni, a dolog természeténél fogva, de a szerzett tapasztalatok szerint is csaknem lehetet-len. Midőn néha ez uton egy hivataltölti elmozdítás történik, ha mélyebben vizsgáljuk és nyomozzuk ennek indokait, mindig arról kell meggyőződnünk, hogy az el-mozdított tisztviselő, mint a hatalomnak nem alkalmas, vagy már elnyűtt eszköze bürokratiai eselszövényeknek lett fölláldozva, korántsem azért, mintha a fölmerült sérelem orvoslása s az igazság kiszolgáltatása lett volna a czél, hanem a panasz csak alkalmat szolgáltatott arra, hogy valamelyik tisztviselő megbuktattassék, sokszor épen azon társak vagy fölebbvalók által, kik a leggo-noszabb hivatali visszaélésekben lélegzenek.

A felelősség érvényesítését épen azon biztosítékok alá kell helyezni, melyek a magánosok közt fölmerülő jogsérelmek biztos és gyors orvoslására nélkülözhetle-nek. Nem az csökkenti a törvények és a törvénykezés tekintélyét, ha a birói tisztviselő folyvást ki van téve annak, hogy eljárása szigorú s gyors megbirálás alá vo-natván, az okozott károk megterítésére kényszerítettik,

hanem csökkenti az, ha a közönség a birói önkény ellen biztos orvoslási utat nem találván, az igazság kiszolgáltatásának közegeiben bízni megszünik.

Semmi ok sem forog fenn az ellen, hogy minden kár és költség miatt, melyet a birói tisztviselő okoz, az érdekllett fél kívánatára, akár azon perben melynek folyama alatt a sérelem okoztatott, akár külön panaszra az igazság kiszolgáltatása, a törvénykezés rendes menete szerint eszközöltessék. Sőt a jogegyenlőség elve követeli, hogy a birói tisztviselő cselekedetei és mulasztásai is az igazság és a törvénykezés épen azon mérlegén vizsgálattassanak még, mely a magánosok közötti ügyekben alkalmaztatik; míg másrésről a birói tisztviselő jogos érdeke azt követeli, hogy tetteinek és mulasztásainak megbirálása bürokrata kottériák általi megrontás ellen, a független törvénykezés minden biztosítékaival körülvéttessék.

Ezt pedig csak úgy lehet elérni, ha ott, hol a birói tisztviselők hivatali cselekvényei birálandók meg, az első bíróságot mindig a közvetlen felső bíróság képezi, mely a panasz tárgyalása, az illetők meghallgatása, s az ítélethozás körül lényegileg épen azon törvénykezési rendet tartozzék követni, mely az első bíróságok eljárását általában szabályozza.

Csak főbb vonásokban kívántam jelezni a törvénykezés gyökeres javításának alap-elveit. Ki a mondottak folytán tovább akarja fűzni gondolatait, okvetlenül reá fog jöni, hogy minden szervezetben öszhangzatra van

szükség, hogy feladatának megfeleljen. A törvénykezés javítása vagy inkább teljes átalakítása tehát az eljárási szabályok átalakítására vezetend, még oly pontokban is, melyek ha tán magukban véve lényegteleneknek látszanak, de az egészszeli összefüggésükben, a feladat megoldását nem kis mértékben mozdítják elő.

Meg kell győződve lennünk egyebek közt arról, hogy a perlekedő felek és ügyvédek közötti szerződések szabadságát államhatósági gyámkodással kormányozni nemcsak igaztalanság, de legnagyobb oktalanság, és csak a gazdagok javára szolgáló eszköz, mennyiben a vagyonosokat illetőleg valóságos bátoritást képez a szegényebb osztály elleni merényletekre, midőn a szegényre nézve, ki a perköltségeket előlegezni s viselni nem képes, az igazság és jogos érdekek kiküzdését nemcsak nehezíti, de legtöbb esetben lehetlenné teszi.

Be kell ékelnünk továbbá törvénykezési rendszerünkbe a bizonyos hatáskörrel és a működés bizonyos foganatával ellátandó békebirói intézményt, mely módot nyújtson a perlekedések mellőzésére s egyszersmind ott, hol a perlekedés elkerülhetlenné válik, annak megállapítására is szolgáljon, hogy a pert nem épen annak makacssága s az egyezkedéstől való vonakodása tette-e szükségessé, ki a fölmerült peres kérdés helyzeténél fogva előnyben vagy birtokban van ugyan, de akinek igazsága nincs; mely esetben aztán a költségek kiszabása körül kiméletnek helye nem lehet.

Gondoskodni kell arról is, hogy a helytelenül per-

lekedő fél, aki tudnillik a pert roszhiszemmel vagy akép idézte elő, miszerint könnyen tudhatta s előre láthatta a per elvesztését, a károk s költségek megtérítésében, elmarasztalással magában a perben, és akép sujtassék, miszerint a nyertes fél teljes kárpotlást nyerjen nemcsak költségére, de mindazon terhekre nézve is, melyeket a per indokából vállalt. E mellett igazságos, hogy perujítások esetében a perujító fél az okozandó költségekre nézve előre biztosítékot nyújtani tartozzék. És szükséges, hogy a felperes részére, ott hol a kereset indokolásából annak valószínűtlensége már előre nem vélelmezhető, a biztosítás követelésének joga mindenestre megadassék, s a foganatosítás biztossá, gyorsá s könnyüvé tétessék. De ami mindenek fölött szükséges, az, hogy a kieszközölt ítéletek végrehajtása egyszerűsítettvén, ne legyen azon sok nehézséggel egybekapcsolva, melyek most a kiküzdött igazság érvényesítését az utósó stádiumon a legtöbb esetben meghiúsítják.

Azonban egy törvénykezési szervezet részleteibe bocsátkozni nem lehet ezuttal feladatom. Befejezésül tehát még csak egy észrevételt.

A törvénykezési jognak átalakítása a mondott alapon első sorban azon közvetlen eredménnyel birand, hogy az igazság biztosan és gyorsan érvényesülvén, és mindenki meggyőződévén arról, hogy perlekedési huzavonához hasztalanul akarna folyamodni: ezzel a végtelen perek számának legalább fele, mely csak időnyerés-

végezt folytatattatik, okvetlenül el fog esni ; ami egyrésztől temérdek inproductiv munkát szüntet meg, más részről lehetővé teszi, hogy az egyszerűsített törvénykezés, fényes dotatió mellett is, a mostani költségnél sokkal kevesebbe kerülend. Hanem az eképszervezett törvénykezés nagy mértékben fog hatni átalában a társadalmi nézetek és viszonyok javítására is, és hatni fog különösen az absolutismus demoralisáló intézményei s szolgáltsága alatt megdöbentőleg sülyedésnek indult közerkölcsiség fölemelésére.

Oly társadalmi viszonyok között, hol az igazgátszolgáltatás szent csarnokaiban a mindent elnyelő hatalom üzerei sátoroznak, és a törvénynyel igazsággal szemközt a lélekvasárló megvesztegetésnek minden sikerülhet: ott a biró önbecsérzetével együtt a nép erkölcsi érzetének is ki kell vesznie. Kevesen fognak lelkiismeretbevágó dolgot látni abban, hogy magoknak mások kijátszásával, sőt erőszakos megkárosításával is, minden áron előnyöket szerezzenek, midőn azt kell tapasztalni, hogy épen ez az ut az, melyen magok a törvénykezés szolgálái járnak. Az élet mindennapi vonatkozásaival szemközt, nézeteikben szavaikban és cselekedeteikben kevesen fognak tartózkodni hamis mérték használatától ott, hol a biró a legszentebbnek, az igazságnak kiszolgáltatásában mértékét naponkint meghamisítja.

Ha az erőszaktevő a cselszövő és csaló biztosíthatja magának gonosz szerzeményét a biróvali osztokodás által: ez erkölcstelenségre ösztönzi még azokat

is, kik az igazságkiszolgáltatás védelméhez jogaik megmentése, vagy helyreállítása végett folyamodnak. Midőn drágán kell megfizetniök az igazságot, hogy azt kiszolgáltatva lenni lássák, jogérzetük lassankint elenyészik, s könnyen oda jutnak, hogy szintén azon ösvényre térjenek, mely piszokteljes ugyan de biztos hasznót és nyereséget ígér.

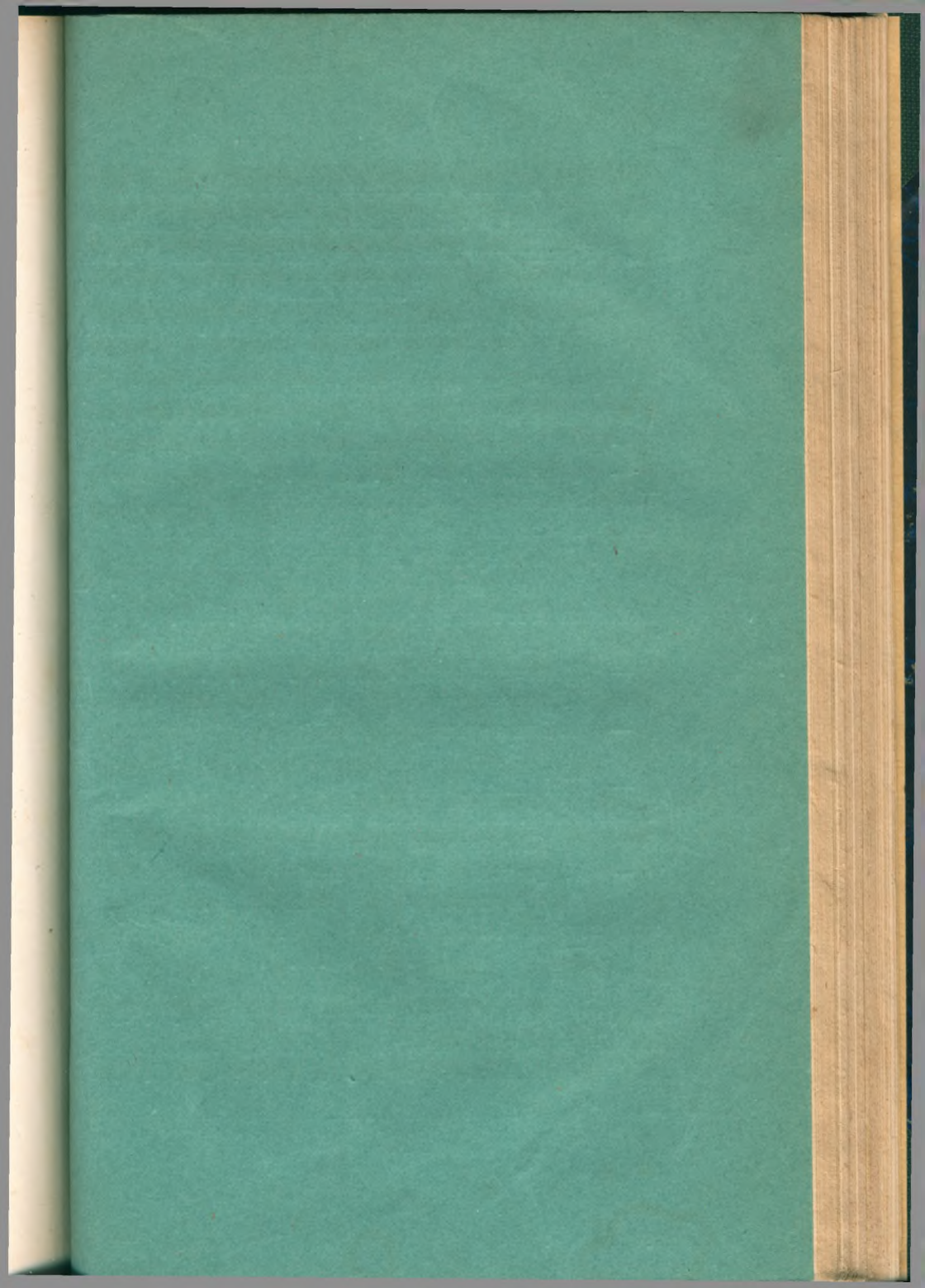
Hol az igazság kiszolgáltatása lassu és nehéz, hol a jogsérelem gyors orvoslást nem talál, ott az erkölcsatlenség legveszélyesebb bátorításban részesül; mert a gonosz hajlamokra nézve igen nagy inger és csáb-erő fekszik abban, ha a törvényszegéssel, mások jogainak kijátszásával és csorbitásával szerzett előnyök élvezete az igazság kiszolgáltatásának lassúsága által hosszú időre biztosítva van. És ki tudná megmérni azon veszély horderejét, mely a közerkölcsiséget éri akkor, midőn a kötelességérzet végkép kihál a lelkekből annál fogva, mert hol a kötelezettségek a gyors igazságszolgáltatás sanctióját nélkülözik, a polgárok végtelen könnyelműekké, s lelkiismeretlenekké válnak oly kötelezettségek vállalásában, melyek betöltésére aztán nem is gondolnak.

A társadalmi rend csak akkor párosulhat a szabadsággal, ha mások jogainak és érdekeinek tiszteletben tartása, az erkölcsi kötelességérzet szigorában bírja a polgári erények legfőbb biztosítékát.

Egy részrehajlatlanul szigoru és gyors törvénykezés megalapítására, a független igazságszolgáltatás föl-

tételeinek és biztosítékainak kiküzdésére minden alkalommal és minden körülmény között annál inkább kell törekednünk, mert amily igaz, hogy demoralisált nép a szabadságot se ki nem vivhatja, se fön nem tarthatja, épen oly bizonyos hogy a közerkölesök javítása által a szabadságot vezetjük diadalra; a közerkölcsiséget pedig a helyes irányu köznevelési rendszer és szabad politikai intézmények átalában nemesítik ugyan, de semmi sem nemesíti közvetlenül nagyobb mértékben, mint a független törvénykezési jog oly rendszere, mely a tökélynek emberileg lehető legmagasb fokára emeltetett.

DE BALLYAGI EFZA

KUGLER ADOLF

könyvkereskedésében

PESTEN,

(Dorottya-utca 3. szám alatt) továbbá megjelentek:

	frt. k.
Résó Ensel S. A fenyítő eljárásra vonatkozó szabályrendeletek	— 52
— A polgári eljárásra vonatkozó szabályrendeletek	1 —
— A fogházak	— 56
1843-ik évi magyar büntetőtörvénykönyvi javaslat	2 —
Gróffy Sándor. Rendszabály a községi közgyámok számára a készpénzbeli árvavagyon pénztárszerű kezelésére nézve, gyakorlati utasítással	— 60
Hoffmann P. A római jog mai érvényében	2 40
Kassay A. Közigazgatási törvények s a törvénykezési eljárás	2 50
— Törvényeink betűrendben	—
— Magyar önműgyvéd a nőket illető jogi kérdésekben	—
— Az árva s gyámügyekbeni eljárás s az árva vagyon kezelése. Irománypéldákkal	— 60
— Házi tanácsadó	—
Matlekovics S. A földbirtok a nemzetgazdaság jelenlegi álláspontja szerint rendezve	1 40
— Magyarország törvényei s országgyűléseinek működése nemzetgazdasági tekintetben	1 20
Szeniczey Gusztáv. Váltó- és csődügyekben megállapított elvek 1864.	2 40
Vass J. Béla király névtelen jegyzőjének kora	1 —
Halmosy E. A telekkönyvi rendszer alapelvei	2 —
Jegyzék naptár 1866-ik évre. Ügyvédek s perlekedőfelek számára.	1 50

